

197. Torstaina 9 päivänä helmikuuta 1995

kello 18

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely:

1) Ehdotukset laeiksi Suomen Hallitusmuodon sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 7345

Hallituksen esitys n:o 248
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 17
Suuren valiokunnan mietintö n:o 12

2) Ehdotukset laiksi työttömyysturvalain 27 a §:n muuttamisesta 7353

Hallituksen esitys n:o 331
Lakialoite n:o 1/1993 vp
Toivomusaloitteet n:ot 161 ja 202/1993 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 50
Suuren valiokunnan mietintö n:o 11

3) Ehdotukset laeiksi Suomen Hallitusmuodon 38 §:n, valtioneuvostosta annetun lain ja valtion talousarviosta annetun lain muuttamisesta 7362

Hallituksen esitys n:o 306
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 22

4) Ehdotus laiksi kielilain muuttamisesta 7363

Hallituksen esitys n:o 233
Lakivaliokunnan mietintö n:o 25

5) Ehdotus nuorisotyölaiksi 7365

Hallituksen esitys n:o 298
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 30

Ainoa käsittely:

6) Ehdotus eduskunnan työjärjestyksen väliaikaisesta muuttamisesta 7370

Puhemiesneuvoston ehdotus n:o 7
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 24

7) Valtioneuvoston kertomus päihdeolojen kehityksestä vuonna 1993 „

Kertomus n:o 12
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 51

Ensimmäinen käsittely:

8) Ehdotukset laeiksi korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamisesta 7377

Hallituksen esitys n:o 231
Lakivaliokunnan mietintö n:o 26

9) Ehdotukset laeiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta „

Hallituksen esitys n:o 287
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 31

10) Ehdotus geenitekniikkalaiksi 7377

Hallituksen esitys n:o 349

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö
n:o 55

Pöydällepanoa varten esitellään:

11) Lakivaliokunnan mietintö n:o 24 hallituksen esityksestä telekuuntelua ja -valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 22) 7380

12) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 20 hallituksen esityksestä poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 57) „

13) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 21 hallituksen esityksestä laeiksi poliisin henkilörekistereistä ja passilain 19 a §:n muuttamisesta (HE 39) „

14) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 22 hallituksen esityksestä laiksi ulkomalaisasioiden tietojärjestelmästä (HE 341) ..

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aho E., Alho, Andersson, Aula, Biaudet, Björkenheim, Enestam, Gustafsson, Hacklin, Halonen, Hautala, Hurskainen, Ihamäki, Iivari, Jaakonsaari, Jokiniemi, Jouppila, Järvilahti, Jääskeläinen, Kallis, Kanerva, Kohijoki, Komi, Koski, Kuuskoski, Kääriäinen, Lahtinen, Laitinen, Laukkanen M., Laukkanen V., Laurila, Lehtinen, Leppänen J., Liikkanen, Lindqvist, Lipponen, Metsämäki, Myller, Mölsä, Niinistö, Nordman, Näsi, Ollila, Pesälä, Pulliainen, Pura, Ranta, Rehn E., Rehn O., Renko, Rusanen, Ryyänen, Saari, Saario, Sasi, Savolainen, Stenius-Kaukonen, Toivonen, Vanhanen, Vehkaoja, Vihriälä, Viinanen, Viljamaa, Virrankoski, Vuorensola, Väistö ja Väyrynen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Vehkaoja, Pesälä, Aula, Hacklin, Aho E.,

Lehtinen, Komi, Viinanen, Sasi, Järvilahti, Vanhanen, Stenius-Kaukonen, Pulliainen, Ranta ja Hautala.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä yksityisasioiden takia edustajat Biaudet, Gustafsson, Jokiniemi, Jääskeläinen, Kallis, Korkea-oja, Koski, Laitinen, M. Laukkanen, Liikkanen, Lindqvist, Lipponen, Metsämäki, Nordman, Näsi, Ollila, Pulliainen, Pura, Renko, Saari, Savolainen, Vihriälä, Viljamaa, Virrankoski ja Väistö,

tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien takia edustajat Halonen ja Kääriäinen sekä yksityisasioiden takia edustajat Lahtinen ja Niinistö sekä

tämän kuun 11 päivään virkatehtävien takia ed. Hurskainen.

Eduskunnan tietoon saatettuja asetuksia

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä 29 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain 2 §:ssä säädetyssä tarkoituksessa ovat eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet sanotun lain nojalla 31 päivänä tammi-kuuta 1995 annetut

Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Jugoslavian liittotasavaltaa (Serbia ja Montenegro) ja eräitä Kroatian tasavallan ja Bosnian ja Herzegovinan tasavallan alueita koskeviin päätöksiin perustuvien velvoitusten täyttämistä annetun asetuksen muuttamisesta

Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Irakia ja Kuwaitia koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämistä annetun asetuksen muuttamisesta

Nämä asetukset on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla ne edustajille.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:**1) Ehdotukset laeiksi Suomen Hallitusmuodon sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (saamelaisten kulttuuri-itsehallinto)**

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 248

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 17

Suuren valiokunnan mietintö n:o 12

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 12. Ensinnäkin asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Astala: Arvoisa rouva puhemies! Eduskunta on viimeksi ottanut kantaa saamelaisten itsehallintoon sivistysvaliokunnan ja tulevaisuusvaliokunnan toimesta. Sivistysvaliokunnan käsitellessä valtioneuvoston kulttuuripoliittista selontekoa vuonna 1993 valiokunta totesi: "Valtiovallan lähtökohtana on nykyään saamelaisten kulttuurin ja kielen turvaaminen kulttuuriautonomian perustalta, jotta saamelaiset voisivat tulevaisuudessakin elää oman identiteettinsä ja elämäntapansa mukaisesti monikielisessä ja monikulttuurisessa yhteiskunnassamme."

Tässä yhteydessä eduskunta hyväksyi 1.10.93 sivistysvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti lausuman, jossa edellytettiin saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien riittävän tason turvaamista kulttuuriautonomian perustalta.

Eduskunta käsitteli ja hyväksyi 27.1.1995 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön, jossa tavoitteeksi asetettiin mm. saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien riittävän tason turvaaminen kulttuuri-itsehallinnon perustalta. Näin siis mietinnön sivulla 30.

Käsitellessämme nyt hallituksen esitystä n:o 248 on siis kysymys itse määrittelemiemme tavoitteiden ja lupausten täyttämisestä. Perusoikeusudistusehdotuksessa todetaan myös, että saamelaisilla alkuperäiskansana olisi hallitusmuodon mukaan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Nyt käsittelyssä olevassa lakiesityksessä luodaan hallinnolliset puitteet näiden oikeuksien toteutumiselle. Sen vuoksi sivistysvaliokunta pitääkin erittäin kannatettavana tätä hallituksen esitystä, jossa perustuslain

tasolla turvataan saamelaisten kulttuuri-itsehallinto.

Hallituksen esitys sisältää myös muutosehdotuksia saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa koskevaan lakiin, koska kielilain tarkoittamien tulkitsemis-, kääntämis- ja neuvontatehtävien hoitaminen ei ole käytännössä toiminut lain tarkoittamalla tavalla.

Saamelaiskäräjiä koskevan lakiehdotuksen mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Tämän vuoksi saamelaiskäräjille on turvattava riittävät voimavarat hoitaa näitä tehtäviä.

Sekä sivistysvaliokunta että perustuslakivaliokunta ovat esittäneet asiasta lausuman. Määrärahoja tulee nykyisestä huomattavasti lisätä. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä myös sitä, että saamelaisalueen kunnilla on riittävät voimavarat järjestää koulutusta.

Myönteisten asioiden ohella on valitettavasti perusteltua syytä myös kritiikkiin tämän lain osalta, jota nyt käsittelemme. Hallituksen lakiesityksen pohjana on ollut saamelaistyöryhmän yksimielinen ehdotus. Työryhmän jäsenenä olivat saamelaisvaltuuskunnan, oikeusministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön edustajat, siis kolme jäsentä. Työryhmä esitti, että saamelaisille myönnettään oikeus tehdä aloitteita heitä erityisesti koskevissa asioissa ja että saamelaiskäräjät voisivat antaa vuosittain eduskunnalle kertomuksen siitä, mitä merkittävää on tapahtunut saamelaisia koskevien asioiden kehityksessä. Oikeusministeriön lakiesitysluonnos sisältäkin nämä ehdotukset, mutta poliittiset hallitustahot poistivat ne. Pidän valitettavana asiaa.

Myönteistä on kuitenkin se, että sekä sivistysvaliokunta että perustuslakivaliokunta ovat tehneet lausumat, joissa edellytetään hallituksen selvittävän, miten voitaisiin saamelaiskäräjien yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia edelleen kehittää ja turvata saamelaiskäräjille riittävät voimavarat tehtäviensä hoitamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on tehnyt hallituksen esitykseen muutoksia saamelaiskäräjien ja saamelaiskäräjien kokoonpanon osalta 10 §:n 1 momenttiin. Ilmoitan pöytäkirjan välityksellä tässä ja nyt, että en omalta osaltani sitoudu niihin. Myös perustuslakivaliokunnan jäsen ed. Laine on vastalauseessaan puuttunut näihin asioihin.

Perustuslakivaliokunta on mielestäni yksipuolisesti sanoutunut irti saamelaistyöryhmän ja siltä perustalta tehdyn lakiesityksen ja perustelu-

jen määrittelyistä, vaikka juuri nämä ovat saamelaisvaltuuskunnalle itselleen erittäin merkittäviä asiakokonaisuuksia. Ne asiat, jos mitkään, kuuluvat mielestäni sisällöllisesti heidän itsensä arvioitaviksi. Eduskunnan pitäisi erityisesti kunnioittaa saamelaisvaltuuskunnan näkemyksiä juuri näissä asioissa. Miksi meidän saamelaisten kulttuuri-itsehallintolaissa pitäisi hyvitellä joitakin suomalaisen valtaväestöön kuuluvia henkilöitä? En ymmärrä, miksi.

Asiaa valaistakseni otan esimerkin. Miltä meistä suomalaisista tuntuisi, jos joku muu määritteli puolestamme suomalais-käsitteen tai jos vastoin meidän suomalaisten käsitystä joku muu määritteli eduskuntamme kokoonpanon? Joku varmasti ajattelee: mahdoton esimerkki. Kyllä näin on, mutta kuitenkin vertauskuvallisesti mahdollinen tilanne.

Kansainvälisten sopimusten mukaan alkupe- räiskansalla on oikeus itse määritellä oma identiteettinsä. Saamelaisille itselleen kuuluu saamelais-käsitteen määrittely. Todettakoon nyt samalla, että saamelaisvaltuuskunta on myötämie- lisenä eleenä itse suostunut laajentamaan määrittelyään. Nyt voidaan merkitä omasta vaatimuk- sestaan vaaliluetteloon henkilö, joka on saame- lainen lappalaisen jälkeläisenä. Tällaisen henki- lön tulisi esittää todennäköinen peruste vaati- mukselleen, kuten sukuselvitys siihen esi-isään saakka, joka on merkitty lappalaiseksi vuoden 1875 tai senjälkeisessä maa-, veronkanto- tai henkikirjassa. Näin mm. todetaan lakiesityksen perusteluissa. Vaatiessaan tämän vuosiluvun poistamista perustuslakivaliokunta rikkoo saa- melaisvaltuuskunnan kokonaiskäsitystä ja ehdo- tusta heidän omassa asiassaan. Pahoittelen suu- resti asiaa.

Perustuslakivaliokunnan jäsen ed. Nikula on todennut lain ensimmäisessä käsittelyssä: ”Luulisin, että tästä”, siis tästä muutoksesta, ”ei loput- tomia ongelmia synny.” Tämä on niin vakava asia, että asia ei saisi olla luulon asia. Ei todella- kaan! Niin vakavasta saamelaisten itsemäärää- misoikeudesta minun mielestäni on kysymys.

Arvoisa rouva puhemies! Viime vuosina Suo- men valtio on muuttanut suhtautumistaan saa- melaisväestöön, sekä hallitus että eduskunta. Olen iloinen ja ylpeä siitä, että viimeisen kymme- nen vuoden aikana eduskunnan sivistysvalio- kunta on esimerkillisellä tavalla edistänyt saa- men kielen ja kulttuurin säilymistä ja kehittymis- tä. Olemme myös täyttäneet valiokuntien velvol- lisuuden kuulla saamelaisten edustajia heitä kos- kevien lakien käsittelyssä sataprosenttisesti. Mo-

nella muulla valiokunnalla tuntuu olevan vielä runsaasti korjaamisen varaa.

Saamelaiset ymmärretään nykyään kansalais- ryhmäksi, jonka tasa-arvoinen kohtelu edellyt- tää heidän erityislaatusa huomioon ottamista ja heidän aktiivista osallistumistaan heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Suomen nykyinen lainsäädäntö ei kuitenkaan vielä täysin vastaa tätä uutta ajattelua. Kulttuuri-itsehallinnon hy- väksyminen ei vielä luo edellytyksiä kansainväli- sen työjärjestön alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen hyväksymiselle Suomessa. Siksi tulevalla sivistysvaliokunnalla, perustuslakiva- liokunnalla ja eduskunnalla riittää työtä. Toivot- tavasti riittää myös ymmärtämystä ja myötä- mieltä saamelaisten oikeutettuja tarpeita ja toi- veita kohtaan. Se on minun harras toiveeni.

Arvoisa puhemies! Lopuksi haluan siteerata saamelaisasiain neuvottelukunnan puheenjohta- jan, maaherra Hannele Pokan lausumaa Helsin- gin Sanomissa 1 päivänä helmikuuta tänä vuon- na. Hän toteaa seuraavaa: ”Saamelaisuus, saa- men kieli ja kulttuuri ovat yläperän kuntien edus- tajille aina tärkein asia, kun Pohjois-Lappia markkinoidaan maailman matkailijoille. Saame- laiset ovat Lapille ja Suomelle rikkaus, voimava- ra. Mielestäni saamelaiset ansaitsevat kulttuuri- itsehallintonsa, jonka turvin he saavat kehittää kieltään ja kulttuuriaan.” Yhdyn maaherra Hannele Pokan ansiokkaaseen arvioon.

Ed. Vehkaoja merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K o r t e n i e m i: Arvoisa rouva puhe- mies! Hallituksen esitys saamelaisten kulttuuri- itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädän- töön on aiheuttanut viime päivinä rajun keskus- telun saamelaisten kotiseutualueen kunnissa ja niistä erityisesti Enontekiöllä. Arvostelu kohdis- tuu paitsi ehdotettuun lainsäädäntöön myös sii- hen tapaan, millä niin tämä kuin yleensä muukin saamelaisia koskeva lainsäädäntö on valmistel- tu.

Esimerkiksi Enontekiöllä väestön enemmistö on sitä mieltä, että nimenomaan saamelaisia kos- kevaa lainsäädäntöä tehdään heiltä pimennessä demokraattisia pelisääntöjä riittävästi noudatta- matta. Heidän mielestään tämän tästä putkahtaa esille yllättäen uusia säädöksiä ilman muun väes- tön kuulemista. Kun näin on, ihmiset ovat jatku- vasti varuillaan, sillä jokainen uusi saamelaisia

koskeva säädös tavalla tai toisella koskee saamelaisalueilla myös muuta väestöä. Siksi lainsäädännön valmistelun myös saamelaisasioissa tulee tapahtua niin avoimesti ja demokraattisesti, ettei pääsisi syntymään sellaista tilannetta kuin nyt, että kansalaisia näyttää olevan mahdollon vakuuttaa siitä, ettei tässä olla säätämässä muusta kuin saamelaiskäräjistä ja saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevasta itsehallinnosta.

Pelko siitä, että tällä lainsäädännöllä ollaan antamassa saamelaisille etuoikeuksia muuhun väestöön nähden, on kiistan pääasiallinen syy. Syy pelkoon on lähtöisin siitä, että hallituksen esityksen perusteluissa sanotaan: "Ehdotuksen mukaisen saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon sisällön määräisi perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamiseksi ehdotettu saamelaisia koskeva hallitusmuodon säännös (14 §:n 3 momentti). Kyseisessä säännöksessä ehdotetaan, että saamelaisilla alkuperäiskansana ja eräillä muilla ryhmillä olisi oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Tässä yhteydessä sana kulttuuri on ymmärretty laajasti. Esityksen perustelujen mukaan: 'Säännös ei rajoittuisi pelkästään vähemmistöjen kielellisten oikeuksien turvaamiseen, vaan ulottuisi laajemmin turvaamaan vähemmistöjen kulttuurimuotoja. Siten esimerkiksi säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästy'."

Tämän perustelun on arvioitu johtavan siihen, että saamelaiset saisivat etuoikeuden poronhoitoon, metsästyksen ja kalastukseen. Mikäli näin tapahtuisi, se loukkaisi alueen muiden asukkaiden oikeuksia. Kannattaa nimittäin muistaa, että esimerkiksi Enontekiöllä ei-saamelainen väestökin on asunut satoja vuosia ja harjoittanut samoja elinkeinoja kuin saamelaisetkin. Tämä koskee niin poronhoitoa, kalastusta kuin metsästyksiäkin. Valiokunnan kuulemat saamelaisalueen kuntien edustajat ovatkin kiinnittäneet lausunnoissaan huomiota tähän hallituksen esityksen perusteluista nousevaan ristiriitaan. Kunnat ovat vaatineet, että eduskunnan tulisi perusteluissaan selkeästi ilmaista, ettei tällä lailla puututa kenenkään taloudellisiin oikeuksiin tai etuihin.

Toinen asia, jota lausunnoissa on kritisoitu, on esityksessä kunnille kaavailtu hyvin laaja neuvotteluvollisuus saamelaiskäräjien kanssa. Kunnissa on arvioitu, että esitys laajuudessaan halvaannuttaisi vakavasti kunnallisen päätöksenteon. Normaalin asianosaisten kuulemismen-

nettelyn kunnat katsovat pääosin riittäväksi. Laajakantoisemmissa asioissa neuvottelumahdollisuuden tarjoaminen saamelaiskäräjille on myös kuntien mielestä perusteltua.

Kolmas asia, josta on hyvin erilaisia käsityksiä saamelaisten ja saamelaiskuntien muiden asukkaiden kesken, on kysymys saamelaisen määrittelystä. Lakiesityksen perusteluissa on tältä osin ristiriitaisuuksia. Hallituksen esityksen perusteluissa otetaan saamelaisen määrittelyssä ensimmäiseksi viranomaisrekisteriksi vuoden 1875 luettelo. Sen mukaan tähän luetteloon merkittyjen tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaisten jälkeläiset luetaan saamelaisiksi. Tämä merkitsisi mm. sitä, että vielä varhaisemmissa luetteloissa lappalaisiksi merkittyjen jälkeläiset eivät tulisi luetuiksi saamelaisiksi. Tämä ei voi olla oikein.

Perustuslakivaliokunta on ottanut minusta varsin hyvin huomioon kuntien lausunnoissa esitetyt näkökohdat. Kaikkien mainitsemiäni kohtien osalta on perusteluissa maininnat, jotka selkeyttävät lain tarkoitusta. Niinpä elinkeinojen harjoittamisesta saamelaisten kotiseutualueella todetaan, ettei tällä lailla muuteta nykyistä lainsäädäntöjärjestelyä. Lisäksi edellytetään, että mikäli nykyiseen tilanteeseen tehdään muutoksia, ne edellyttävät erillistä lainsäädäntöä.

Selkeyttävä on myös valiokunnan lausuma: "Käsiteltävän uudistuksen tarkoituksena ei ole saada aikaan muutoksia poronhoidon, metsästyksen ja kalastuksen alalla." Minusta tämä ilmaisee selkeästi juuri sen, mitä ei-saamelaiset ovat toivoneet tässä asiassa lausuttavan.

Valiokunta selkeyttää myös saamelaisen määrittelyä. Valiokunta torjuu hallituksen esityksessä mainitun vuoden 1875 luettelon ottamisen laissa tarkoitetuksi yksinomaiseksi viranomaisrekisteriksi. Valiokunta torjuu tältä osin asetuk-senantovaltuudet ja haluaa pitää määrittelyn edelleen lain tasolla. Tältäkin osin pidän valiokunnan perusteluja oikeina ja kokonaisuuden kannalta tarpeellisena.

Myös lakiehdotuksessa edellytetty neuvotteluvollisuus on tarkennettu käsittämään hallintomenettelylakiin perustuvaksi asianosaisten oikeudeksi tulla kuulluksi omassa asiassa. Tämäkin on hyvä tarkennus.

Katson, että perustuslakivaliokunnan mietintöön kirjatut perustelut poistavat pääosan niistä epäilyistä ja ennakkoluuloista, joita käsillä olevaan lainsäädäntöön kohdistuu. Silti huomattava osa enontekiöläisistä toivoo yhä, ettei lakia säädettäisi lainkaan. Heillä on valitettavasti kiel-teisiä kokemuksia aikaisemmasta lainsäädän-

nöstä, jossa katsovat tulleen petetyiksi. Näin on käynyt mm. kansallispuistoja ja luonnonsuojelualueita koskevien lakien osalta. Valtio ei ole pitänyt sanaansa.

Olen pohtinut tarkkaan, miten menetellä, hyväksyäkö ehdotus perustuslakivaliokunnan perusteluilla vai esittääkö koko laki hylättäväksi. Jätän asian omalta osaltani vielä avoimeksi ja tarvittaessa palaan siihen kolmannen käsittelyn yhteydessä.

Edustajat Pesälä, Aula, Hacklin, E. Aho ja Lehtinen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. L a i n e : Rouva puhemies! Ed. Korteniemi arvosteli lakien valmistelua tai oikeastaan nyt esillä olevan lain valmistelua. Minä olen kyllä sitä mieltä, että siltä osin kuin lakien valmistelu, myös saamelaisia koskevien, aikaisemmin tapahtui useasti maa- ja metsätalousministeriössä, se kritiikki, jonka ed. Korteniemi nyt kohdisti valmisteluun, oli kyllä hyvin paikallaan. Mutta sen jälkeen, kun esimerkiksi tämä asia on valmisteltu lähinnä oikeusministeriössä, mielestäni valmistelussa on tapahtunut olennaisesti myönteisempi muutos.

Ed. Korteniemi kiinnitti huomiota siihen, että ei ole pyydetty äänestäjien tai kuntien asukkaiden lausuntoja. Se on niin tässä maassa, että meillä ei todella minkään lain osalta, lukuun ottamatta EU-ratkaisua, jossa oli neuvoa-antava kansanäänestys, mielipiteitä kansalaisilta kysytty. Tässä tapauksessa on kysytty, pyydetty kuntien lausunnot. Kun olen nyt havainnut sen kritiikin, jonka ed. Korteniemi äsken esitti, olen mielestäni miettinyt, mikä olisi estänyt niitä kuntia keskusteluttamasta asiaa kuntalaisten keskuudessa, siis silloin kun kuntien valtuustoilta tästä asiasta lausuntoja on pyydetty. Minä en kyllä tunne sitä, kuinka nopeasti lausunnot oli annettava jnp. Voi olla, että tämä, mistä nyt puhun, on lähinnä teoreettista.

Ed. Korteniemi sanoi myös, että kulttuuri on ymmärretty laajasti sisältäen, niin kuin tässä todetaan, poronhoidon, kalastuksen jnp. Mutta, ed. Korteniemi, näin on kyllä tämä kulttuuri ymmärretty monessa monessa muussa yhteydessä. Ei se ole mikään uusi keksintö nyt liittyen saamelaisiin. Tämä on kyllä vanhempaa perua. Se ei ole siis uutta.

Aivan kuten ed. Korteniemi äsken itsekin totesi, elinkeino-oikeuksien on ymmärretty poh-

joisten eräissä kunnissa nyt laajenevan tämän lain johdosta, mutta tästähän ei ole ollut missään vaiheessa kysymys, mutta väärinkäsityksiä on syntynyt. Jos perustuslakivaliokunnan perustelu tätä väärinkäsitystä osaltaan poistaa, siltä osin se on myönteistä.

Olin kyllä parin kohdan osalta eri mieltä perustuslakivaliokunnassa. Siitä johtuu se, että olen perustuslakivaliokunnan mietintöön liittänyt vastalauseen. Vastalauseessa kiinnitän huomiota juuri siihen, että kuntien edustajien määrää koskeva asia olisi pitänyt säilyttää hallituksen esityksen mukaisena. Pidin perusteltuna myös vuosiluvun 1875, vai oliko se 1871, säilyttämistä ennallaan. Näitä asioita koskee vastalauseeni. Kun olen asian perustuslakivaliokunnassa hävinnyt, en tule toisessa käsittelyssä tekemään vastalauseeni mukaisia ehdotuksia.

Sen sijaan kiinnitän huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta on mielestäni varsin hyvin aivan mietinnön lopussa edellyttänyt hallitukselta lisää toimia, joilla saamelaisten oikeuksia voitaisiin siten lisätä, täsmentää ja laajentaa, että Suomi voisi ratifioida Ilon alkuperäiskansasopimuksen. Minusta perustuslakivaliokunta on aivan oikeassa, vaikka en malta olla sanomatta, että muutokset huonompaan suuntaan itse asiassa vievät pohjaa pois tältä ponneltä, mutta olkoon nyt asia ymmärretty vaikka niin, että ensin tehdään pieni heikennys ja sitten esitetään toivomus, jonka toivomuksen toivottavasti eduskunta valiokunnan mietinnössä esitetyllä tavalla hyväksyy.

Samoin mielestäni perustuslakivaliokunta on oikeassa, kun se sivistysvaliokunnan lausuntoon viitaten ”edellyttää hallituksen selvittävän, miten voitaisiin saamelaiskäräjien yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia edelleen kehittää ja turvata saamelaiskäräjille riittävät voimavarat tehtäviensä hoitamiseksi”. Tämä on perusteltu kannanotto, ja toivon, että eduskunta tästä voi olla samaa mieltä.

Vaikka käsittelyn pohjana on nyt suuren valiokunnan pieni muutosehdotus, tekninen korjaus, sitä ei tietenkään tarvitse erikseen kannattaa, mutta totean, että se on välttämätön korjaus sen jälkeen, kun perustuslakivaliokunta muutti hallituksen esitystä kuntien edustuksen lisäämistä koskevilta osin. Siis on tarpeen tekninen korjaus, jota suuri valiokunta ehdottaa.

Rouva puhemies! Lopuksi toivon, että lain käsittelyn lopputuloksena eduskunnassa voisi olla se, että sellaiset, sanoisinko, perusteettomat ja aiheettomat ristiriidat, jotka laista riippumatta

ovat syntyneet eräissä saamelaisalueiden kunnissa, voisivat nyt poistua ja tilanne voisi rauhoittua eikä syntyisi mistään syystä sellaisia kärejä, joita siellä nyt julkisuudessa kerrotun mukaan on syntynyt.

Ed. Komi merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Ukkola (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yksi mielenkiintoinen seikka, joka minua hämmästytti silloin, kun tulin tähän taloon ja joka on aivan selvästi ihmetyttänyt myös ed. Korteniemeä, joka ei ole kovin kauan tässä talossa vielä ollut, on se, että kun valiokunnat kuuntelevat lakiesityksen perusteella asiantuntijoita, he kuuntelevat niitä järjestöjä, instansseja ja ministeriöitä, jotka ovat lait valmisteelleet, eli samoja asiantuntijoita, joita on kuunneltu silloin, kun lakia on valmisteltu, eli tämä on ikään kuin tuplatyötä. Sen sijaan me emme todellakaan kuuntele tavallista ihmistä, emme edes silloin, kun asia koskee jotakin yksittäistä tavallista ihmisryhmää. Kun aluksi kysäisin, minkä vuoksi ei tavallisia ihmisiä voida kutsua asiantuntijoiksi, minulle vastattiin, että me edustamme tavallisia ihmisiä. Tässä sitä ollaan. Jos halutaan kuunnella tavallista ihmistä, saadaanko häntä ikinä kuunnelluksi.

Toinen asia, joka tähän liittyy: Emme me kansanedustajina katso lakeja siltä kannalta, miten ne ihmisiin vaikuttavat. Me katsomme, miten ne järjestelmään vaikuttavat, miten järjestelmät muuttuvat. Sen sijaan ei katsota sitä, miten mikin laki vaikuttaa tavalliseen ihmiseen, mikä on se kohderyhmä, johon laki vaikuttaa, millä tavalla ihmisen asema muuttuu.

En ole keksinyt keinoa, rouva puhemies, tämän ongelman ratkaisemiseen enkä taida keksiäkään. Mietin kylläkin.

Ed. Viinanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Korteniemi (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kiitän istuintoveriani äskeisestä kommentista.

En kohdistanut, ed. Laine, arvostelua valiokunnassa tapahtuneeseen kuunteluun. Minusta se on ollut asiallista eikä sen osalta ole huomautettavaa. Arvostelin sitä vastoin valmistelua. Minusta lain yhteydessä laajempi eri tahojen

kuuleminen olisi ollut tarpeellinen. Uskon, että monilta ristiriidoilta olisi välttytty, jos näin olisi menetelty jo valmistelun yhteydessä.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Ukkolalle totean, että valiokuntiin kutsutaan niitä asiantuntijoita, joita kansanedustajat sinne esittävät kutsuttavaksi. Eihän tässä ole mitään ongelmaa. Sitten on vielä se toinen ulottuvuus, että me kansanedustajathan edustamme tavallisia kansalaisia. Esimerkiksi kun on kyseessä tällainen laki, joka nyt on käsiteltyssä, minä tiedän tarkkaan, mitä pohjoisessa puhutaan, Enontekiöllä, Utsjoella, Inarissa. Minä katson, että edustan niitä tavallisia ihmisiä. En tiedä valiokuntaa, jossa olisi kieltäydytty kutsumasta sellaisia ihmisiä kuultavaksi, joita asia koskee. Ed. Ukkola ei taida vielä neljän vuoden jälkeenkään tuntea eduskunnan tapoja.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Ukkolakin varmasti tietää, että valtiopäiväjärjestyksen mukaan eduskunta on velvollinen ja eduskunnan valiokunnat kuuntelemaan saamelaisten edustajia erityisesti heitä koskevien lakien käsittelyn yhteydessä. On totta, että kaikki valiokunnat eivät täytä tätä velvollisuutta täydellisesti. Sivistysvaliokunta on aina täyttänyt. Jos katsomme esimerkiksi sivistysvaliokunnan asiantuntijaluetteloa, ihmisiä tähän on. On Sinikka Semenola, Heikki J. Hyvärinen, professori Pekka Sammallahhti, oikeustieteen tohtori Lauri Hannikainen, professori Marjut Aikio. Ihmisiä he ovat. Sattumalta heillä on korkea koulutuskin, mutta ei kait se heidän ihmisarvoaan vähennä.

Ed. Sasi merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Korva (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Lähinnä ed. Ukkolan puheenvuoron johdosta voisi todeta, että kyllähän perustuslakivaliokunnan kuulemisen aikana lakiesitys on saanut aika paljon selvästi sitä sisältöä, jota Lapin pohjoisissa kunnissa saamelaisalueilla lakiin on oltu hakemassa. Sen sijaan se, että tästä edelleen perustuslakivaliokunnan mietinnönkin jälkeen sillä alueella keskustellaan ja eräät kritisoivat tätä aluetta, osoittaa ilman muuta sen puutteen, joka lain valmisteluun on liittynyt. Se puute on ilman muuta siinä, että nimenomaan ns. tavalliset saamelaiset ovat saaneet laista liian vähän tietoa, lain

taustasta, todellisesta sisällöstä ja tarkoituksesta. Ehkä vastaisuuden varalle on otettava silloin huomioon se, että kun tämän tyyppisiä asioita käsitellään ja myös eduskunnassa saamelaisen edustajia kuullaan, pitäisi pääpainon olla saamelaisalueella asuvien saamelaisen kuulemisesta eikä luottaa siihen, että ns. citysaamelaiset edustavat enää sitä nykyistä oikeaa saamelaisuutta.

Ed. L a i n e (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Korteniemi, ihan oikein ymmärsin teidän puheenvuoronne. Te ette arvostellut sitä, ettei perustuslakivaliokunta olisi kuullut asiantuntijoita saamelaiskuntien alueelta. Mutta minä vastasinkin siihen, kun hallituksen esityksessä sanotaan, että oikeusministeriö pyysi esityksestä saamelaisen kotiseutualueen kuntien lausunnot, siis juuri siinä valmistelussa, josta te äsken puhuitte. Inarin ja Sodankylän kunnat ilmoittivat tukevansa saamelaisvaltuuskunnan esitystä. Sen sijaan Enontekiön ja Utsjoen kunnat vastustivat esityksen toteuttamista. Minä teoreettisena ajatuksena esitin, miksi nämä kunnat eivät sitten kysyneet kunnan alueella asuvien ihmisten, olivat saamelaisia taikka ei, mielipiteitä. Silloin olisi se puute tullut korjatuksi, jota te äsken piditte ongelmana.

Ed. A s t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Korva totesi, että se, mitä saamelaisalueella on haettu lakiehdotukseen korjauksia, on suurin piirtein saatu aikaan. Niinpä niin. Suomalaista valtaenemmistöä on hyvitetty lakiesityksessä, joka koskettaa saamelaisen kulttuuri-itsehallintoa. Eikö se ole hyvin puhuttava tosiasia ja totuus? Mielestäni lakiesityksessä pitäisi erikoisesti kunnioittaa saamelaisvaltuuskunnan käsityksiä asiasta, koska saamelaisia asia juuri koskettaa. Se on nimenomaan heitä itseään koskettava asia, ja kun me muutamme heidän esityksiään ja hallituksen esityksiä tältä osin, me toden totta itsehallintoyhteisöä loukaamme aika paljon.

Kun sanoitte, että ei pitäisi kuunnella niin paljon citysaamelaisia, kuka citysaamelainen on ollut sivistysvaliokunnan kuultavana? Ei yhtään ainoaa. Ei yhtään ainoaa sen lisäksi, että on kuunneltu kaikkien kuntien edustajia.

Ed. K o s k i n e n (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Astala väitti, että perustuslakivaliokunnassa olisi hyvitetty valtaväestöä ja saamelaisalueen kuntia. Tästä ei ollut kysymys, vaan nimenomaan haluttiin täsmentää sekä py-

kälätekstejä että perusteluja, niin ettei tulisi kummallekaan puolelle vääriä odotuksia tai vääriä pelkoja. Tästähän oli kysymys. Esimerkiksi se ei ole toivottavaa, että saamelaiset itse tai heidän edustajansa saamelaisvaltuuskunnassa olisivat kokeneet ja ymmärtäneet niin, että epämääräisellä kulttuuri-itsehallinnon käsitteellä voitaisiin saavuttaa tuloksia ikään kuin välillisesti maanomistuskiihteissä ja muissa avoimissa olevissa kysymyksissä, joita sillä ei suinkaan ole tarkoitettukaan ratkaistavaksi. Tämän takia oli välttämättöntä, että perustuslakivaliokunnassa täsmennettiin, mitä hallitusmuotoon tehtävällä lisäyksellä tarkoitetaan. Samalla täsmennettiin myös saamelaiskäräjistä annettua lakia.

Itse pykälän lisääminen hallitusmuotoon on hyvin poikkeuksellinen toimi ja varmasti kuvaa tarvetta löytää sellainen ratkaisu, joka tyydyttää sekä saamelaisen pyrkimystä itsehallintoon että muiden alueen asukkaiden normaalia kunnallista demokratiaa ja sen toimivuutta.

Ed. K o r v a (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Astalan puheenvuoron jälkeen huomaan, että salissa vieläkin on selvästi melko suurta epätietoisuutta siitä, mitä saamelaiset ja muu saamelaisalueen väestö asiassa todella tahdoivat. Asia on ilman muuta sillä tavalla, että eivät saamelaisetkaan ole tarkoittaneet alun perin, että lakia laajennettaisiin poronhoidon yksinoikeuden tai muiden elinkeinoasioitten suuntaan, vaan tällä on haluttu nimenomaan saada itsehallintoa kulttuurihallinnossa. Kun olen keskustellut monienkin saamelaisen kanssa, heidänkin selkeä näkemyksensä on se, että juuri tässä tehdyt täsmennykset lakiin ovat erittäin hyviä. Ne poistavat siellä väestön keskuudesta pelkoja ja ristiriitoja, joita selvästi väärät tulkinnot asiasta ovat tuoneet. Huomaan, että ed. Astala edelleen haluaa näitä vääriä tulkintoja asiaan tuoda. Kannattaisi kuunnella nyt saamelaisalueelta tulevia mielipiteitä, niin saamelaisia mielipiteitä kuin muita saamelaisalueen mielipiteitä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pelttari.

Ed. Järvilahti merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R a s k (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Laine äsken varsinaisen puheenvuoronsa lopussa esitti toivomuksen, ainakin näin

ymmärsin, että asioiden hoito jatkossa ei aiheuttaisi turhaa käräjöintiä pohjoisessa. Mutta minusta juuri tämä on pelättävissä. Esimerkiksi Antti Kateketta Karigasniemeltä toteaa yhdessä lehtihaastattelussa näin: "Pidän saamelaisten kulttuuri-itsehallintolakia eritoten Utsjoen kunnan osalta tarpeettomana. On käsittämätöntä, miksi selkeästi saamelaisemmistöisen kunnan pitäisi kysyä vielä joltakin saamelaiskäräjiltä, miten Utsjoella saadaan olla ja elää." Tässä tavallaan mennään liiankin pitkälle. Utsjoella, missä saamelaiset ovat enemmistönä, varmaan eletään tältä osin sopuisasti. Ed. Astala otti esille kysymyksen, miten nyt menetellään.

Oli erittäin hyvä, että perustuslakivaliokunta lisäsi mietintöönsä, että tämän lain pohjalta ei ole tarkoitus vaikuttaa siihen, että muut kuin saamelaiset eivät saisi harjoittaa poronhoitoa, metsästystä ja kalastusta niillä alueilla. Niin kuin me tiedämme, siellä lappalaiset ja suomalaiset ovat sitä tehneet hyvin pitkään, ja oli hyvä, että tällainen muutos mietintöön tehtiin.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En ymmärrä, mistä sellaiset käsitykset ovat tulleet tähän saliin, että minä jotenkin vastustaisin perustuslakivaliokunnan kannanottoa siitä, että tämä ei kosketa elinkeinoja ja poronhoitoa. Minä en todellakaan vastusta sitä, koska on itsestään selvää, että tämä lakiesitys ei tarkoita niitä kysymyksiä, enkä ole arvostellut siltä osin sanallakaan tätä lakiesitystä. Sehän on selvää, että tässä ei ole kysymys elinkeinoista eikä porotaloudesta; sehän on saamelaistyöryhmän yksimielisessä mietinnössäänkin. Se on ollut sivistysvaliokunnan käsittelyn pohjana koko ajan, ja se on ollut saamelaisvaltuuskunnan meille antaman lausunnon mukainen. En ole sanallakaan arvostellut sitä. Mutta olen arvostellut niitä kahta muutosta, jotka perustuslakivaliokunta on tehnyt, ja niihin te sen sijaan ette ole puuttuneet juuri lainkaan.

Ed. Koskinen kuului myös tähän sarjaan, joka ymmärsi väärin minun arvosteluni. En ole arvostellut sanallakaan maanomistusjuttuja tässä asiassa. Olen vain arvostellut — pitää seurata vähän tarkemmin, jos on huomauttamista — sitä että saamelais-käsitetä ja saamelaiskäräjien kokoonpanoa on muutettu vastoin saamelaisvaltuuskunnan käsitystä ja esitystä.

Ed. Vanhanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Aulio: Arvoisa puhemies! Haluan kiittää perustuslakivaliokuntaa siitä työstä, jonka se on tehnyt saamelaisitsehallintolain käsittelyssä. Olen samaa mieltä edellisten puhujien kanssa siitä, että laki on nyt täsmäntynyt tavalla, joka kyllä hälventää tämän lain vaikutuksiin liittyneitä epäluuloja Lapissa. Valiokunta toteaa aivan oikein, että uudistuksen tarkoituksena ei ole saada aikaan muutoksia nykytilaan poronhoidon, metsästyksen ja kalastuksen alalla saamelaisten kotiseutualueella.

Samoin on hyvä, että valiokunta on täsmäntänyt saamelaiskäräjien kuulemismenettelyä alueen kuntien toivomalla tavalla, koska kieltä-mättä on tärkeää tehdä selvät rajat saamelaisitsehallinnon ja toisaalta kunnallisen itsehallinnon välillä. Ne saamelaisvaltuuskunnan edustajat, joiden kanssa olen tästä asiasta keskustellut, ovat pitäneet näitä täsmennyksiä hyvinä, koska ne ovat omiaan hälventämään niitä epäluuloja, joita lakiin on liittynyt. On toivottavaa, että tämä repivä keskustelu, jota Lapissa on käyty, voisi nyt lientyä. Se ei tietenkään ole ollut kovin hyvä alku suvaitsevaisuuden vuodelle, jota me nyt vietämme.

Perustuslakivaliokunta toteaa myös aivan oikein, että saamen kielen ja kulttuurin kehittämiseen tarvittavat voimavarat ovat vielä hyvin niukat. Näiden parantamisen ohella on myös tärkeää turvata alueen kunnille saamenkieliseen kouluopetukseen tarvittavat varat.

Lain valmistelusta on hyvä todeta, että sehän aloitettiin edellisen oikeusministerin, nykyisen maaherran Hannele Pokan ollessa oikeusministerinä. Kunnat ovat antaneet lausuntoja tästä moneen otteeseen. Ilmeisesti tämän tyyppisessä asiassa myös kuntien olisi tullut todella järjestää jonkinlaisia julkisia kuulemisia. Ilmeisesti heidän kannanottonsa ovat perustuneet kunnanhallitusten tai -valtuustojen kantoihin, jotka sitten eivät ole levinneet tarpeeksi tai saaneet vastakäikua kuntien väestössä. Tässä mielessä yhdyn siihen käsitykseen, jonka ed. Laine esitti, että myös kunnat itse olisivat voineet olla tässä aktiivisempia.

Ed. Teniä: Herra puhemies! Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kunnissa asuu sekä saamelaisia että suomalaisia. Se tila, joka siellä on käytettävissä, ja ne olosuhteet, joissa eletään, mahdollistavat hyvän ja sopuisan yhteiselon, kunhan ei vain synnytetä turhia vastakkainasetteluja tai tietoisesti anneta väärää informaatiota. Minulla

on sellainen käsitys, että väärä tietoa on nykyin ollut selvästi liikkeellä tässä asiassa.

Saamelaiden kulttuurin osalta on todettava, että se oli tuhoutua täysin, mutta onneksi viime hetkellä ryhdyttiin toimenpiteisiin ja tulokset ovat kohtuullisen hyvät, joskin resurssit ovat ihan riittämättömät. Rahastahan lopuksi on kuitenkin kiinni, onko kunnollista opetusta, onko opetusmateriaalia ja muuta vastaavaa.

Pohjoisessa poronhoito, metsästys ja kalastus eivät ole vain saamelaiden asioita. Minusta pitää jatkossakin lähteä siitä, että nykyinen tilanne säilyy eli poronhoitoa ja kalastusta ja metsästystä harjoittavat ne, jotka sitä harjoittavat nykyin, ja siinä ei katsota, onko saamelainen vai suomalainen. Siellä on tilaa ihan riittävästi, kunhan vain lähdetään siitä, että vastakkainasetteluja ei synnytetä kummassakaan porukassa. Vastakkainasettelu on sikäli todella huono, että se kärjistää suhteita ja hankaloittaa asioiden hoitoa ja erityisesti on vahingollista sille porukalle, joka on heikossa asemassa. Sehän menee sillä tavalla ristiin, että esimerkiksi Utsjoki on saamelaisemmistöinen ja nämä kaksi muuta pohjoista kuntaa, joita tämä laki koskee, eivät ole. Tällöin menevät ristiin nämä asiat. Minusta pitäisi säätää selkeitä lakeja ja selkeillä perusteluilla vielä osoittaa, mistä on kysymys, ja näin on tapahtumassa.

Ed. Stenius-Kaukonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. J a n s s o n : Herr talman, arvoisa herra puhemies! Ahvenanmaa on aina antanut tukensa kaikkien vähemmistöjen pyrkimyksille, kuten antaa tässäkin asiassa. Euroopan neuvostossa käsitellään paraikaa tätä koskevaa yleissopimusta. Suomi on edelläkävijämaa vähemmistöasioiden hoidossa, kuten on ollut myös Euroopan neuvoston tätä koskevassa työssä. Tämän johdosta sopii minusta erinomaisesti, että säädetään tämä laki ja juuri nyt. Saamelaiset ovat odottaneet liian kauan jo. Ahvenanmaan kohdalla sopinee ilmeisesti mainita, että sen kiistakysymys hoidettiin jo 70 vuotta sitten ja Ahvenanmaan esimerkiksi markkinoidaan nykyään laajalti eri puolilla Eurooppaa. Euroopassa muuten on paljon enemmän kansoja kuin valtioita ja vähemmistökysymykset aiheuttavat todella suuria ongelmia melkein joka ikisessä maassa.

Tässä on myös puhuttu tämän lain valmistelusta. Sopii muistuttaa siitä, että kun Ahvenan-

maan ensimmäinen itsehallintolaki säädettiin, se tapahtui silloisessa eduskunnassa kysymättä ahvenanmaalaisilta lainkaan. Tosiasia on se, että Ahvenanmaalla ei edes tiedetty, mitä oli tulossa ja mihin se mahtaisi viedä. Sen tähden lakia ei hyväksytty Ahvenanmaalla, vaan syntyi aikamoinen kiista, joka kesti noin kaksi vuotta. Silloin tarvittiin suvaitsevaisuutta, ja suvaitsevaisuutta peräänkuulutan nykyin. Olihan Ahvenanmaallakin silloin epävirallinen tai laitton käräjälaitos. Tämä on onneksi historiaa meidän päivinämmme. Kuten ed. Aula äsken sanoi, meidän täytyy katsoa eteenpäin suvaitsevaisuuden vuotena. Suvaitsevaisuutta tarvitaan. Historia opettaa, että näin on.

Värderade talman! Jag stöder varmt förslaget till kulturell självstyrelse för samebefolkningen, denna ursprungsbefolkning i vårt land. Vi har många gånger i riksdagen och i olika utskott, speciellt i grundlagsutskottet behandlat samefrågor och jag har som ålänning med förvåning kunnat följa med vilka stora problem, som nästan alltid har förknippats med den typen av lagstiftning. Å andra sidan har det varit lätt för mig som ålänning att känna igen dessa problem, för det var ungefär på samma sätt, fastän ganska mycket svårare för 70 år sedan när självstyrelsen för Åland tillkom utan att ålänningarna över huvud taget begärt någon sådan självstyrelse eller ens riktigt visste vad som Finlands riksdag då sysslade med. Resultatet den gången togs på Åland emot med bestörtning och det tog ungefär två år innan förhållandena kunde lugnas. Nu har det gått mer än 70 år av självstyrelse för Åland och utvecklingen har varit framgångsrik.

Jag hoppas med andra ord att denna lag som många gånger kommer att ändras och förbättras, kan stiftas nu och att den kan tas emot bland samebefolkningen och befolkningen i berörda områden med den tolerans som varje lagstiftning kräver för att kunna fungera.

Man kan också konstatera att denna lag i sig åstadkommer ganska litet. Det är ju själva lagens tillämpning som ger resultat och i den tillämpningen är det alltid viktigt att de, som lagen rör, är med om dess tillämpning. Det sämsta vore nu om själva lagen, som jag hoppas att stiftas, börjar tillämpas med konflikter och problem. Jag vill alltså inte att de problem, som fanns i min valkrets för 70 år sedan, skall upprepas i en annan del av landet, för vi har exempel på hur man kan sköta den här typen av minoritetsfrågor och jag tycker att vi skall följa de exemplen.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Sain aiheen lyhyeen puheenvuoroon ed. Tennilän lausuttua, että tulevaisuudessakin sekä saamelaisilla että suomalaisilla on samanlaiset oikeudet porokarjanpitoon, poronhoitoon Lapissa. Hän unohti vain sanoa sen, että myös sakemanimilla, saksalaisilla, on ihan samat oikeudet. Mikä heitä estää porokarjaa hoitamasta Lapissa? EU-jäsenyyden yhteydessä on muuttunut tämä asia, von Düsseldorf tulee ja ostaa tokan ja alkaa kävellä porojen perässä. Se on sillä siisti, eikä tätä kannata pysäyttää yksinomaan saamelaisiin ja lappalaisiin.

En halua olla, ed. Jansson, ilkeä. Te mainitsitte, että Suomi on edelläkävijä vähemmistöjen oikeuksien suhteen. Se pitää paikkansa. Tänäkin näemme, kun katselemme esityslistan 4) kohtaa, kielilain muutos, että tämä linja vain jatkuu.

Ed. Vähänäkki: Herra puhemies! En ihmettele ollenkaan, että ed. Jansson suhtautuu erityisellä myötämielisyydellä tähän, niin kuin toki kaikki perustuslakivaliokunnan jäsenet, jos verrataan nimittäin Ahvenanmaan olosuhteita maakunnassa ja nimenomaan suomalaisten olosuhteita, jotka muuttavat Ahvenanmaalle, ja toisaalta suomalaisten, jotka muuttavat saamelaisalueille. Tähän liittyen perustuslakivaliokunnassa monet ihmettelivät sitä, että saamelaisen perimän ja sukuselvityksen omaavia ihmisiä asuu eteläisen Suomen keskuksissa, mm. Helsingissä, useita satoja, ellei vieläkin enemmän. Heillä on niin paljon äänivaltaa, että he saavat hyvin huomattavan osan näihin toimitelmiin, jotka vaaleilla valitaan. Monet olivat sitä mieltä, että pitäisiikin äänioikeus rajoittaa niihin saamelaisiin, jotka asuvat varsinaisella saamelaisalueella. Tähän ei kuitenkaan voitu mennä, mutta sen sijaan pidän hyvänä sitä, että perustuslakivaliokunta lisäsi nimenomaan niiden jäsenten määrää valittavassa toimitelmissa, jotka ovat kotoisin tai asuvat pysyväisesti saamelaisalueella.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta

ensimmäisen lakiehdotuksen 51 a §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,

toisen lakiehdotuksen 1—4 § ja 1 luvun otsikko, 5—9 § ja 2 luvun otsikko, 10—18 § ja 3 luvun otsikko, 19—40 § ja 4 luvun otsikko, 41 § ja 5 luvun otsikko sekä 42—45 § ja 6 luvun otsikko, johtolause ja nimike sekä

kolmannen lakiehdotuksen 26 ja 27 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Ehdotukset laiksi työttömyysturvalain 27 a §:n muuttamisesta

Jatkettu toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 331

Lakialoite n:o 1/1993 vp

Toivomusaloitteet n:ot 161 ja 202/1993 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 50

Suuren valiokunnan mietintö n:o 11

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 11, josta ilmenee, että suuri valiokunta on asian käsiteltyään ehdottanut, että lakiehdotus hyväksytäisiin sosiaali- ja terveysvaliokunnan ehdotuksen eli hallituksen esityksen mukaisena ja että lakialoitteeseen sisältyvä lakiehdotus hylättäisiin.

Eduskunnan on nyt päätettävä, hyväksyykö se suuren valiokunnan ehdotuksen vai pysyykö se aikaisemmassa päätöksessään.

Keskustelu:

Ed. U. Anttila: Arvoisa puhemies! Heti aluksi ehdotan, että eduskunta päättäisi pysyä aiemmin toisessa käsittelyssä tekemässään päätöksessä eikä hyväksyisi suuren valiokunnan ehdottamaa sanamuotoa, pykälämuotoa siis.

Arvoisa puhemies! Perustelen ehdotustani lyhyesti seuraavasti:

Kotihoidon tuki ei ole osa sosiaaliturvaa siinä mielessä kuin sairausvakuutuspäivärahat tai työttömyysturva. Kun viime syksynä eduskunnassa käytiin paikoin kiivastakin päivähoitokeskustelua, nimenomaan keskustalaiset olivat vaativassa sitä, että kotihoidon tuki pitää nähdä vaihtoehtona kunnalliselle päivähoitolle, siis vaihtoehtona palvelulle, eikä osana sosiaaliturvaa. Tälläkään keskustalaiset perustelivat sitä, että sekä kotihoidon tuen että päivähoitolain laajennus pitää saattaa voimaan samanaikaisesti. Eduskuntahan lopulta hyväksyi sellaisen muodon, jossa molemmat laajennukset tulisivat voimaan vuoden 96 alusta lukien.

Jo Eta-sopimusta valmisteltaessa Suomi on korostanut, että kotihoidon tuki korvaa päivähoitopalvelun ja tästä johtuen Suomen ei tarvitse

maksaa kotihoidon tukea ulkomaille, joten kotihoidon tuen asema sen muotoisena kuin se nykyisin on, on asemoitu aika tarkkaan. Sitä ei voida pitää vastaavanlaisena etuutena kuin sosiaaliturvaetuudet.

Näin ollen esitetty kritiikki siitä, että nykyinen järjestely perheiden osalta niin, että vanhemmista toiselle voidaan siirtää kotihoidon tuki, ei ole ns. kannustinloukku. Olen saanut myös yhteydenottoja tästä asiasta. Eräät perheet, joissa toinen vanhemmista on työtön ja toisen nimissä on kotihoidon tuki ja jotka ovat olleet hankkimassa lapsille yksityistä päivähoitopaikkaa, ovat olleet peloissaan tämän ehdotuksen johdosta. He ovat katsoneet, että päivähoitopaikka on perusedellytyksille, että toinen puolisoista voi hakea työtä ja siis tosiasiallisesti olla työmarkkinoiden käytettävissä.

Näin ollen tämä hallituksen esitys vaikeuttaa tällaisten työttömien työnhakijoiden asemaa. Heidän on vaikea hakea töitä, mikäli kotihoidon tuki evätään. Ei siis ole mitenkään itsestäänselvää, että kotihoidon tukea käytettäisiin vain sen tukemiseksi, että toinen vanhemmista on kotona lasta hoitamassa, vaan myös nimenomaan, jotta toinen vanhemmista voisi hakea töitä kodin ulkopuolelta.

Arvoisa puhemies! Toivon siis, että eduskunta pitäytyy aiemmin hyväksymässään kannassa ja todellakin analysoisi tämän asian tältä pohjalta, kuin olen esittänyt.

Ed. K e m p p a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. U. Anttila perusteli, toisin kuin muut oppositiopuolueet, tämän lakiesityksen hylkäämistä kahdella yksityiskohdalla:

Ensinnäkin kotihoidon tuki, kun se on vaihtoehto päivähoidolle, estäisi yhteensovituksen. Minä en ainakaan ymmärrä tätä. Tässähän yhteensovitus tehdään sillä tavalla, että kotihoidon tuki jää koskematta. Toimeentulotuki ja työttömyysturva sovitetaan siihen. Minun mielestäni tämä periaate käsittää sen, että se on vaihtoehto. Kyllä yhteiskunnalla on minun mielestäni oikeus tarkastella monenkirjavaa sosiaaliturkijärjestelmää sillä tavalla, että se on tarkoituksenmukainen.

Sitten oli tämä peruste, että kun tämä sovitetaan työssäkäyvän kohdalla yhteen, se olisi työtömälle este työn hakemiseen. Kyllähän se tietysti jossakin mielessä voi huonontaa työnhakemismahdollisuutta, mutta viittaa toiseen keskusteluun silloin syksyllä: Kun päivähoitopaikka tai kotihoidon tuki on subjektiivinen oikeus niissä

tapauksissa, joissa päivähoidon tarvitsija haluaa hakea töitä, hänellä on oikeus vaatia kunnalta päivähoitopaikka. Jos taas sanotaan, että ei se käytännössä toimi, niin putoaa täysin perustelut siltä ajatukselta, jolla tätä subjektiivista oikeutta ajettiin laajemmalle, koska sehän tarkoittaa, että tämä subjektiivinen oikeus käytännössä ei kuitenkaan turvaa tätä etua. Minusta yhteensovittaminen tällä tavalla on perusteltu ja oikeudenmukainen eikä suinkaan kohtele epäoikeudenmukaisesti esimerkiksi yksinhuoltajaa tai kahden työttömän perheitä.

Ed. U. A n t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun oli hieman vaikeata saada selville, mitä ed. Kemppainen tarkalleen tarkoitti. Kyllähän se, että työttömyysturva ja kotihoidon tuki sovitetaan yhteen tavalla, jota hallitus on esittänyt, merkitsee käytännössä sitä, että kotihoidon tuki leikataan näiltä perheiltä. Se, että se on leikattu jo niiltä perheiltä, joissa molemmat vanhemmat ovat työttömiä ja saavat työttömyysturvaa, tai siltä vanhemmalta, joka on yksinhuoltaja ja saanut työttömyysturvaa, ei muuta tilannetta. Kyllähän tämä käytännössä on kotihoidon tuen leikkaamista.

Nimenomaan on kyse siitä osuudesta kotihoidon tukea, joka on samanlainen kaikille muille vanhemmille. Siis vaikka molemmat vanhemmat ovat töissä ja lapsi on alle kolmivuotias, silloin on oikeus juuri tähän osuuteen kotihoidon tuesta. Siinä ei ole samaa harkinnanvaraisuutta kuin kotihoidon tuen lisäosassa, jota ei myönnetä sellaiselle vanhemmalle, joka saa työttömyysturvaa, mikä on sinänsä ihan johdonmukaista. Mutta ei ed. Kemppaisen ajatuskulussa mielestäni ole johdonmukaisuutta, jota hän itse väitti edustavansa.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämän ajan tärkeimpiä kysymyksiä on kysymys oikeudenmukaisuudesta, mutta samalla kysymys siitä, keiden välillä sitä oikeudenmukaisuutta haetaan. Mielestäni ed. Kemppainen on kyllä väärillä raiteilla, jos hän ajattelee, että elämä tulee sen jälkeen oikeudenmukaisemmaksi, kun otetaan tuki vielä uusilta ryhmiltä pois.

Engelman ydinhän on se, että te olette lähteneet hakemaan muka oikeudenmukaisuutta sillä, että te lähditte 93 vuoden alusta vaatimaan kotihoidon tuen ja työttömyysturvan yhteensovittamista kahden työttömän ja yksinhuoltajien perheissä. Nyt haette oikeudenmukaisuutta sitä

kautta, että tuki otettaisiin yhteensovitukseen myös niissä tapauksissa, joissa toinen huoltaja on työtön. Te olette etsineet tarkoituksenmukaisesti tekniikkaa, jolla kansa ei pääsisi sanomaan, että on leikattu kotihoidon tukea. Maakuntien lehdistä näkyy selkeästi, että tämä on ollut teidän vaalitaktiikkaanne, mutta saatte tulla näkemään, että tämä teidän väitteistönne hoidetaan kyllä meidän muiden toimesta oikealle tolalle.

Koko tämä asiahan nyt yhdistyy siihen, että te olette ryhtyneet työttömien kohdalla käsittelemään kotihoidon tukea tulonsiirtona ja tällä tavalla murtaneet kotihoidon tuen alkuperäistä tarkoitusta, joka, niin kuin täällä kuultiin monta kertaa, on ollut päivähoitopalvelun vaihtoehto. Näin olette riistäneet työttömiltä tosiasiallisen oikeuden todellakin valita myös kotona tapahtuva hoito samalla tavalla tuettuna kuin niidenkin kohdalla tehdään, jotka eivät edes hakeudu työtömiksi eivätkä työllisiksi.

Ed. Kemppainen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä en ymmärtänyt ed. U. Anttilan sitä perustetta, että kun nämä sovitaan yhteen, tämä tekisi siitä EU-katsannossa jotenkin erilaisen tai esimerkiksi eksportoitavan. Minä en sitä perustetta ymmärrä, koska nimenomaan tässäkin tätä käsitellään kotihoidon tuen vaihtoehtona.

Peruste, miksi kaksi vuotta sitten nimenomaan me esitimme, että yksinhuoltajaperheet olisi hoidettu toisella tavalla, oli se, että Kela aktiivisesti neuvoi sellaisia perheitä, jotka olivat paremmassa asemassa eli joissa toinen työssä ja toinen työttömänä, kiertämään yhteensovitusta, joka periaate on ollut jo kaksi vuotta voimassa ja jota on neuvottu kiertämään sillä tavalla, että etuus siirrettiin työssä käyvälle.

Toki on tiettyä epäloogisuutta siinä, miten näitä yhteensovitetaan, kun toinen oli tähän asti perhekohtainen ja toinen henkilökohtainen tuki. Tässä tämä ongelma poistuu. Tietysti jää vielä yhteensovitettavaa siinä, kun toinen on päivähoitovaihtoehto ja toinen toimeentulotuki. Mutta minusta tässä ei jää sellaista ongelmaa, joka olisi ylipääsemätön.

Paremminkin, jos me hylkäisimme tämän, niin jää todella hankala ongelma siihen, että syntyy se paha kannustinloukku, jota ainakin nyt vaalipuheissa kuulen kaikkien puolueiden arvostelevan, sitä että on parempaa houkutellessa naisia kotiin kuin pyrkimään aktiivisesti työmarkkinoille.

Ed. U. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos nämä etuudet yhteensovitaan, en yhtään ihmettelisi, että EU-virkamiehet kummeksuvat tilannetta, kun väitetään, että toinen näistä korvaa palveluita ja toinen on sosiaaliturvaetus. Eli kun erityyppiset etuudet sidotaan yhteen, kyllä se saattaa herättää kummeksuntaa jossakin EU-virkamiehessä. En ymmärrä, mitä ihmettelemistä ed. Kemppaisella on tässä ajatuksenkulussa, jonka esittelin aiemmin.

Olen sitä mieltä, että sosiaaliturvan ja palveluiden kokonaisuutta pitää pystyä arvioimaan uudelleen, koska valtion ja kuntien taloudelliset voimavarat ovat rajalliset. Mutta jotta yksittäisiä ryhmiä ei sorrettaisi, uudistukset pitää tehdä laajempina ja oikeudenmukaisempina kokonaisuuksina, kuin Ahon hallitus on tehnyt näinä vuosina, kun se on valtaa pitänyt.

Kuten jo aikaisemmin todistelin, koska kotihoidon tuki on erityyppinen etuus, jota saatetaan käyttää nimenomaan palvelun hankkimisen rahoittamiseen, silloin ei ole perusteltua laatia samanlaisia laskelmia kuin muiden etuuksien yhteenlaskemisesta, jotta tultaisiin johtopäätöksiin, että tässä on kyse kannustinloukusta. Kannustinloukku saattaa syntyä sellaisissa tilanteissa, joissa perheillä ei ole varaa maksaa esimerkiksi yksityisestä päivähoitosta, jotta toinen vanhemmista voisi aktiivisesti hakea töitä. Kannustinloukkuja voi olla siis monenlaisia.

Ed. Pulliainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kotihoidon tukihan on itse asiassa palveluraha niille perheille, jotka eivät itse hoida lastaan, aivan kuten ed. U. Anttila taisi tarkoittaa. Minusta olisi välttämätöntä saada hylätyksi tämä lakiesitys juuri samasta syystä, minkä ed. U. Anttila totesi, eli näin voitaisiin ehkä päästä kiirehtimään uusien linjauksien hakemista, mitä tulee lastenhoidon tukemiseen.

Meidän on nyt arvioitava ehdottomasti uudelleen tätä asiaa, koska tämä hallituksen ja keskustan erityisesti vaatima päätös on vesittämässä kaikki alkuperäisen sopimuksen pääperiaatteet. Te olette itse asiassa jo haastaneet tällä päätöksellä meidän arvioimaan uudelleen kotihoidon tuen heti seuraavan eduskunnan lähtiessä työnsä tekemään.

Mitä tulee EU-kysymykseen ja tulkintaan, olen itse tässä harkinnut todellakin, että minäpä-

taidan tehdä pienet valitukset EU:n suuntaan. Katsotaan sitten, miten tämä asia oikein ratkaistaan. Niinhän se on paras, saadaan sitten asia sitäkin kautta vireille ja joku vastaus aikanaan tähän väitteeseen. Täällä nyt meidän on turha keskenämme kinastella, miten teidän uusi kotihoidon tukea koskeva tulkintanne tullaan aikaan tulkitsemaan.

Ed. M u t t i l a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kemppaiselle täytyy vielä kerran huomauttaa, että hallituksen suuri synti on se, että aina asiat tuodaan pieniä palasina ja kokonaisvaltaisuus puuttuu. Se näkyy myös tässä asiassa, koska tämä ongelma nousi esiin jo silloin, kun ensimmäisen kerran kotihoidon tuen perusosaa yhteensovitettiin molempien työttömien osalta ja sitten yksinhuoltajien osalta. Nyt tätä epäoikeudenmukaisuutta jatketaan myös niissä perheissä, joissa toinen on työtön ja toinen on työssä käyvä. Tässä on todella suuresta periaatteellisesta asiasta kysymys. Toivon hartaasti, että eduskunta hyväksyy aikaisemmassa käsittelyssä tekemänsä päätöksen eli saattaa asian alkuperäiseen muotoon ja sitä kautta saamme aikaa ja mahdollisuuden tarkastella asiaa kokonaisuutena uudestaan.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Edellisten kahden puheenvuoron johdosta haluan todeta, että puhujien kannattaisi varmaan perehtyä aineistoon, mitä suuri valiokunta sai asian johdosta STM:n apulaisosastopäälliköltä Matti Toiviaiselta. Arvelen, että edelliset puheenvuorojen käyttäjät tuntevat hänet muistakin yhteyksistä kuin eduskuntayhteyksistä.

Tietenkinhän tässä on kysymys säästölaista. Se käy Toiviaisinkin laskelmista esille. On kysymys myös siitä, mihin ed. Kemppainen on viitanut, että tällä lisätään oikeudenmukaisuutta tiettyjen kansalaisryhmien kesken, mutta sitä lisätään sillä vanhalla perinteisellä tavalla, että toisilta poistetaan etuja, jotta nämä ryhmät tulisivat joittenkin muiden ryhmien kanssa oikeudenmukaiseen asemaan. Siitähän tässä on kysymys, kun rehellisesti puhutaan.

Ed. R i m m i : Herra puhemies! Ensin aluksi haluan kiittää ed. Alarantaa rehellisyydestä. Nimenoamaan tässä on kyse siitä, että säästetään, ja pidän erittäin valitettavana sitä, minkä jo aiemminkin tämän asian käsittelyn yhteydessä olen tuonut esiin, että hallitus tässä viime metreillänsä

vielä haluaa todella säästää työttömien lapsiperheiden kustannuksella ja säästää aika kovalla kädellä. Itse olen saanut varsin paljon ottaa vastaan kovin huolestuneita puheluita, ja viimeinen on ollut se hätähuuto, että kunpa se laki ei ainaakaan tulisi kovin äkkiä voimaan, sillä hätää ja taloudellista ahdinkoa näissä perheissä todella on paljon. Kun kuuntelin esimerkiksi ed. Kemppaisen selityksiä, minulle tuli kyllä — ei millään pahalla — mieleen ihan väkisin, että on ihmeellisiä koottuja selityksiä selitysten jälkeen. Aikaisemmin olette todella aina korostanut itsekin sitä, että kotihoidon tuki on vaihtoehto. Nyt se halutaan kuitenkin luokitella sosiaaliturvaksi ja sillä perusteella olla myös tekemässä näitä leikkauksia.

Arvoisa puhemies! Pitemmittä puheita kantatan ed. U. Anttilan tekemää ehdotusta.

Ed. V a n h a n e n : Arvoisa puhemies! Kuten tässä jo tuli esille, hallituksen alkuperäisellä esityksellä täydennettiin tätä jo kahden vuoden takaista säästölakia siten, että eri perhetyyppäjä kohdeltaisiin yhdenvertaisella tavalla.

Oppositio sai reilu viikko sitten lain toisessa käsittelyssä hallitusrintaman poissaolojen takia — kait se on tunnustettava — hyväksytyksi muutoksen hallituksen esitykseen, jolla muutoksella käytännössä kumotaan myös se kahden vuoden takainen säästölaki, jolla työttömyyspäiväraha ja kotihoidon tuki yhteensovitettiin. Tämän oppositiopäätöksen kustannusvaikutus on suuren valiokunnan saaman informaation perusteella noin 255 miljoonaa markkaa vuodessa. Kyse on 255 miljoonan markan säästölaista. (Ed. Rimmi: Paljon rahaa lapsilta!) Mikäli opposition tahto toteutetaan, tällainen säästösumma, josta pääosa saatiin aikaan sillä kahden vuoden takaisella säästölailla, nyt ikään kuin kumoutuisi, ja edessä olisivat seuraavalla vaalikaudella entistä suuremmat säästöt.

Kyse tässä opposition toiminnassa on ensi sijassa säästöjen purkamisyrityksistä tilanteesta, jossa tämän salin ulkopuolella lähes kaikki esittävät miljardiluokan säästövaatimuksia tarkemmin yksilöimättä. Mutta missä on näiden säästöpuheiden uskottavuus, jos käytännön päätöksentekotilanteesta, silloin kun mennään yksityiskohtiin, puretaan vanhojakin säästöjä eikä hyväksytty hallituksen uutta säästöesitystä?

Ei näiden säästöjen tekeminen ole helppoa näin vaalien alla myöskään hallitusrintamalle, mutta kyllä maamme taloudellisen tilanteen pitäisi olla kaikkien tiedossa. Ensi vaalikauden

osalta on säästötavoitteen haitari liikkunut 10 miljardista 50 miljardiin markkaan. Kun tullaan käytännön päätöksentekotilanteeseen, kuten koko tämän neljän vuoden aikana, niin nyt vielä aivan viimeisillä metreillä tällä vaalikaudella jokainen opposition edustaja äänestää punaista. En minä tiedä, kuinka paljon helpompaa vaalien jälkeen on näiden säästöpäätösten tekeminen. Silloinkin joudutaan samanlaisiin yksityiskohdaisiin päätöksentekotilanteisiin ja säästöihin, jotka koskettavat tuhansia ja kymmeniätuhansia, jopa satojatuhansia perheitä ja ihmisiä myös tulonsiirtojen kohdalla.

Itse muutoksen sisältö sopii myös huonosti nykyiseen tilanteeseen, jossa on voimakkaasti korostettu sitä, että työtä tekemällä, työssä olemalla pitää ansaita enemmän kuin yhteiskunnan tulonsiirroilla. Minä esitän kaksi esimerkkiä näiden laskelmien perusteella. Jos opposition tahto toteutuu, meille syntyy tilanne, jossa 7 000 markkaa palkkaa ansaitseva työttömäksi joutuessaan ja kahdesta lapsesta kotihoidon tukea saadesaan saa työttömyyskorvauksia ja kotihoidon tukea yhteensä 7 322 markkaa, siis 7 000 markkaa palkkaa, mutta kun korvauksiin mennään, summa onkin 7 322 markkaa. Vielä 13 000 markan tulotasossakin opposition esityksellä olisi mahdollista saada noin 9 500 markkaa, ja siinä tilanteessa taas ei tarvitsisi maksaa päivähoitomaksuja. Eli kaiken kaikkiaan väitän, että tämä opposition ehdotus demoralisoi yhteiskuntaa. Järjestelmä ei alkuunkaan kannustaisi työelämään.

Itse asiassa opposition tahto toteutuessaan lieenee ainoa todella konkreettinen esimerkki siitä, missä näillä korvauksilla on mahdollisuus saada suurempi tulo kuin työtä tekemällä. On varmasti muitakin tilanteita, joissa erilaisten järjestelmien yhteisvaikutuksilla tulee suunnilleen samanlainen vaikutus, mutta tässä ilmeisesti ainoana tapauksena tietoisesti tehtäisiin ratkaisu, jossa päätöstä tehdessämme tietäisimme, että korvauksille menemällä saa suuremman tulon kuin työtä tekemällä.

Ymmärrän hyvin, että päivähoidon teoreettisessa keskustelussa hallituksen linjaa voidaan arvostella, mutta käytännön elämässä eri tuuteista tulevan rahan perheet laskevat yhteen. Ovat rahat teoreettisesti sosiaalisia tai muita tulonsiirtoja, lopputulos on se, että työttömänä saisi tässä opposition tahdon mukaisesti enemmän rahaa kuin työhön menemällä.

Minusta nyt eduskunnan pitää muuttaa toisessa käsittelyssä syntynyt päätös valiokunnan ja

hallituksen esityksen suuntaisesti. Se on selvä säästöpäätös. Ei sitä voi kieltää näin vaalien alla. Kahden vuoden takaisen päätöksen ja tämän hallituksen esityksen yhteisvaikutus on noin 250 miljoonaa markkaa vuodessa säästöjä. Toki se on raskas. Se on raskas niille perheille, joita se koskettaa, niin kuin ovat olleet muutkin säästöpäätökset, mutta tällaista tämä säästämisen filosofia on: Kun merkittäviä säästöjä tehdään, ne väkisinkin koskettavat myös tavallisia suomalaisia.

Ed. Ranta merkitään läsnä olevaksi.

Ed. U. A n t t i l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Vanhasen puheenvuoro tuntui erittäin oudolta senkin jälkeen, kun itse olen käyttänyt puheenvuoron ja useita vastauspuheenvuoroja siitä, että nimenomaan on kyse kotihoidon tuen muodosta, siitä että nykymuotoisena sen on tarkoitus korvata kunnallinen päivähoitopalvelu eli se ei ole saman tyyppinen etuus kuin työttömyysturva tai sairauspäiväraha, vanhempainraha jne. Mielestäni keskustan on päätettävä, onko kotihoidon tuki heidän mielestään sosiaaliturvaa vai korvaus palvelusta, kun toisessa tilanteessa olette sitä mieltä, että se on nimenomaan vaihtoehto palvelulle. Mikä teidän linjanne tässä asiassa oikein on? Nämä linjaukset eivät ole keskenään johdonmukaisia.

Totesin jo ed. Kemppaiselle, että eräissä tilanteissa, jos perhe haluaa käyttää kotihoidon tuen nimenomaan yksityisen päivähoidon korvauksen maksamiseen, kannustinloukku syntyy juuri hallituksen esittämällä leikkauksella, jolloin lasta ei saa yksityiseen päivähoitoon, jos perheellä siihen ei kerta kaikkiaan ole varaa, ja tällöin vaarantuu työn haku. Minä olen saanut tällaisia yhteydenottoja tästä asiasta. Asia ei ole todellakaan niin yksioikoinen kuin ed. Vanhanen väitti.

Ed. V e h k a o j a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta oli aika erikoista, että ed. Vanhanen puhui kotihoidon tuesta kuin korvauksesta. Hän taisi sanoa, että suurempi korvaus saadaan näin kuin työtä tekemällä. Jatketaanpas tästä lauseesta! Sehän tarkoittaa silloin, että lastenhoito ei ole työtä. Mutta jos se ei ole työtä työttömälle, niin se ei kai ole työtä sillekään, joka ei ole koskaan aikonutkaan osallistua työelämään ja joka ei ole ilmoittautunut työttömäksi. Nyt kysynkin, kun te olette niin oikeudenmukai-

suuden perään täällä: Miksi sitten, jos näin ajatlette, ette sisällyttäneet esitykseenne sitä, että kotihoidon tuki turhana tulonsiirtona olisi poistettu niiltäkin, jotka eivät aiokaan osallistua työelämään ja jotka eivät näin ollen voi myöskään ilmoittautua työttömyyskortistoon? Siis jos se ei ole teidän mielestänne todellakaan työtä vaan korvaus, se on silloin korvaus tietysti myös siinä perhemuodossa, jossa ei aiotakaan olla työelämässä.

Toivon, että vaalikentillä kaikki muistamme, miten paljon te olette ottaneet lapsiperheiltä pois. Se on kuultu täällä moneen kertaan: 255 miljoonaa tätä kautta. Toivon, että yksikään eduskuntaryhmänne jäsen ei kulje maakuntalehdissä kirjoittelemassa, että sosialidemokraatit ovat nämä riistot tehneet.

Ed. V a n h a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puheenvuorossani myönsin sen, että varmasti käsitteellisesti ja teoreettisesti voidaan tehdä ja pitääkin tehdä ero sosiaalisten tulonsiirtojen ja päivähoidon korvauksen välillä. Mutta sanoin myös, että käytännön elämässä perheet laskevat nämä rahat kuitenkin yhteen. Te olette ajamassa järjestelmää, jossa työttömyyskorvauksena ja kotihoidon tukena perheelä tuleva summa on suurempi kuin työtä tekemällä. 7 000 markan palkan sijasta tulee korvauksia 7 322 markkaa. Työssä oleva joutuu lisäksi maksamaan päivähoitomaksut. Käytännön tilanne ajaa siihen, että tämä demoralisoi yhteiskuntaa. Se ei kannusta työn tekoon, ei kannusta työn hakemiseen, vaan aktivoi suorastaan olemaan poissa työelämästä.

Ed. K e m p p a i n e n : Herra puhemies! Olin näköjään rakentanut puheeni samalla tavalla kuin ed. Vanhanen, eli ensin oli tarkoitus perustella tätä säästölakina, ja niin muutamin sanoin teinkin, mutta ensin vastaan ed. Vehkaojalle.

Kyllä nykyinen hallitus voi aika lailla puolustella suhtautumistaan lapsiperheisiin, kun katsotaan lapsiperheiden kokonaistukea. Kun lasketaan päivähoito- ja kotihoidontukimenot, lapsilisät ja äitiys- ja vanhempainrahat yhteen eli siis kaikki lapsiperheille tulevat tulonsiirrot, olivatpa ne päivähoito-oikeutta tai tulonsiirtoja, niin taso on tänä vuonna 25 miljardia markkaa. Se on korkeampi kuin kertaakaan sinipunahallituksen aikana. Kun me olemme tehneet vielä kohdenuksia, jotka osoittavat nämä tulonsiirrot parempaan tarpeeseen, voi väittää vaalikentilläkin, toisin kuin ed. Vehkaoja, että lapsiperheitä on

puolustettu ja tehty vielä oikeudenmukaisia ratkaisuja.

Esimerkiksi kun verovähennykset muutettiin korotetuiksi lapsilisiksi (Ed. Vehkaoja: 200 miljoonaa meni!) — Ei mennyt, laskennallisesti meni muutama kymmenen miljoonaa markkaa, siitä on erilaisia laskelmia, mutta kun se kohdennettiin pienituloisille ja monilapsisille, varmasti se meni yhteiskunnallisen tarpeen kannalta paljon oikeampaan osoitteeseen, kuin mitä te olette ajaneet. Te vastustitte mm. verovähennysten muuttamista lapsilisiksi. (Ed. Vehkaoja: Ei pidä paikkaansa!)

Kaiken kaikkiaan tämä olkoon vastauksena siihen, miten kukin vaalikentillä esiintyy, miten on lapsiperheitä puolustanut. Muun muassa kun vaalikeskustelua on käyty, teidän eduskuntaryhmänne puheenjohtaja esittää säästöjä monilapsisten perheiden lapsilisistä, puheita jotka ovat suurella vaalitarkoituksella tehtyjä. (Ed. U. Anttila: Kenen puheenjohtaja?) — Ed. Kalliomäen puheenvuoro. — Vaikka me tasaisimme kaikki lapsilisät sanotaan kolmesta lapsesta ylöspäin ja jakaisimme ne yksi- ja kaksilapsisille, niin kuukausittainen korotus olisi muutama markka per lapsi. Minusta tällaisia populistisia väitteitä ei pitäisi liikaa esittää.

Sitten säästötarpeesta. Aivan selvästi sanomme, että tämä oli säästölaki kaksi vuotta sitten. Tämä yhteensovitus on toiminut säästölakina kaksi vuotta. Jos te sanotte, että siellä on ollut epäkohtia, me olemme saaneet niistä poliittisen ansiomme mukaan. Meidän mielestämme säästöt eivät ole olleet kohtuuttomia, koska lailla on ollut oikeat periaatteet. Te arvostelette nyt lain säätämistä kaksi vuotta sitten. Silloin ehkä ei oppositiossa ymmärretty säästötarvetta, ei haluttu ymmärtää. Vaaleihin oli pitkä matka, äänestettiin jokaista esitystä vastaan. Aivan niin kuin ed. Vanhanen sanoi, toisin on kyllä nyt tilanne. En ole nähnyt yhtään vaalikirjoitusta tai -haastattelua, jossa ei säästötarvetta tunnustettaisi, ja ehdotetut säästöt ovat vielä suurempia, kuin jotenkin viralliselta taholta esitetyissä laskelmissa on ollut. Pekkasen paperissa oli 16 miljardia ja muutamissa oppositiopuheenvuoroissa vielä enemmän.

Mitenkähän ne säästöt oikein tapahtuvat, jos me esimerkiksi tällaisen säästön menetämme, joka on periaatteeltaan oikeasuuntainen, oikeudenmukainen? Se on ollut voimassa. Se on toiminut jo. EU:lla on ollut aikaa siihen reagoida, jos se on halunnut. Minun mielestäni siihen ei ole kuitenkaan ollut mitään syytä.

Minusta tässä tehtiin kaksi vuotta sitten aivan selvä sosiaaliturvan yhtenäistäminen. Me olemme arvostelleet sosiaaliturvaa tilkkutäkkimäisyydestä ja siitä, että se ei kohdennu oikein, se jättää väliin putoajia. Kyllä kai meidän nyt rehellisesti, varsinkin kun säästötarpeen tunnustamme, on myös katsottava sosiaaliturvaa silloin, kun se on päällekkäinen, antaa ylikompensaation, tulipa se millä periaatteella tahansa, ja on, niin kuin ed. Vanhanen sanoi, demoralisoiva. Tämä asetus pitäisi oikein suomentaa veronmaksajille, jotka näkevät, miten verorahoja käytetään. Toki minä tunnustan, niin kuin ed. Alaranta, että tämä ei tietenkään koske suurituloisia. Mutta minun mielestäni yhtä lailla, silloin kun sosiaaliturva on kyseessä, eivät pienituloisetkaan keskenään saa olla eriarvoisia. Eikä tässä ole kysymys saavutetusta edusta. Perhetilanne vaihtelee: Ollaan työssä, on kaksi työtöntä, on yksinhuoltaja. Tämä ei minkään perheen kohdalla ole sellainen etuus, joka osoittaa, että tämä on saatu tai jollakin lakolla taisteltu tai että toisella kertaa sitä ei saada. Minusta tämä on sosiaaliturvan järjeistämistä, yhteensovittamista, saamista myös kattavaksi ja aukottomaksi sitten, kun sitä toisesta kohdasta katsotaan.

Vielä kertaan lakiesityksen sisällön. Tämä muutoshan ei ole edes säästölaki. Lain vaikutuksia budjettiin ei pystytä tarkasti laskemaan, mutta ne eivät ole kovin suuret. Ehkä tässä oli pieni virhe ministeriöllä, kun se näki, että siellä ei ole minkään verran säästöjä. Toki se nyt jonkin verran säästää, koska nyt estetään se, että yhteensovittamista, joka on tarkoitus tehdä, kierretään, tosin laillisesti tai Kelan neuvojen mukaan. Heti, kun tämä porsaanreikä huomattiin, Kela alkoi informoida, että perheiden on viisainta siirtää kotihoidon tuki tältä osin työssä käyvälle. Mitään muuta tässä ei tehdä kuin se, että tämän kaksi vuotta voimassa olleen lain kiertäminen tulee mahdottomaksi.

Keskustelua, jota ed. U. Anttila on virittänyt kotihoidon tuen ja työttömyyskorvauksen luonteesta, olisi voinut tietysti käydä nämä kaksi vuotta, mutta minä en tiedä, johtaako se tässä yhteydessä mihinkään. En minä näe, että me riskeeraamme kotihoidon tukea päivähoidon vaihtoehtona, jos me otamme tämän kiertämismahdollisuuden vain pois, kun se on kaksi vuotta ollut jo voimassa. En näe kyllä mitään logiikkaa siinä, että EU-virkamiehen sen takia, että me täällä säästämme ja teemme sosiaaliturvasta tarkoituksenmukaisen, pitäisi asettaa kyseenalaiseksi meidän sosiaaliturvamme rakenne. Nimen-

omaanhan tässä on se muoto, että kotihoidon tuki, kun se on kunnallisen päivähoidon vaihtoehto, säilyy koskemattomana, mutta työttömyyskorvausta leikataan. (Ed. Pykäläinen: Siinähan se on!) — Me rehellisesti tunnustamme, että on selvittettävä asiat, jos kahdesta tuutista tulee rahaa perheelle. Olipa se sitten päivähoidon järjestämiseksi tai toimeentulotukea, joka tapauksessa samaan tarkoitukseen niitä rahoja käytetään: ruoan ostoon, vuokran maksuun, muihin menoihin jne. Ei minusta tässä sillä lailla korvamerkittyä rahaa ole, että yhteiskunta ei voi katsoa tarkoituksenmukaisuutta silloin, kun se näitä lakeja säättää.

Sitten kannustinlouku- ja köyhyysloukuasetelmasta. Voi olla, että me emme osaa kumpikaan puoli oikein kunnolla tätä ja suoraan perustella, koska näillä on kieltämättä eri luonne. Mutta kyllähän näin on, että kun me olemme käyneet tätä keskustelua, onko kotihoidon tuki vaihtoehto kunnalliselle päivähoidolle, meitä on syytetty siitä, että me suosimme kotihoidon tukea, ajamme naiset kotiin hoitamaan lapsia; joku käyttää ilmaisua ”hellan ja nyrkin väliin”. Tehän nyt ajatte tässä juuri sitä linjaa, että meille jää järjestelmä, jossa useimmiten tietysti nainen valitsee tietämättään ilmeisesti hyvässä uskossa juuri sellaisen vaihtoehdon, joka, jos hän haluaa olla työelämässä, on hänen kannaltaan negatiivinen. Minusta tämä ei ole teidän kannaltanne loogista, jos emme mekään pysty aina loogisesti selvittämään. Mutta ainakin meillä on loogista se, että me hyväksymme, että tällä tavalla olemme löytäneet sosiaaliturvan ja tulonsiirtojen järjeistämässä säästön, joka mielestämme ei ole epäoikeudenmukainen, vaan oikeudenmukainen ja looginen. Nyt kun otetaan kiertomahdollisuus pois, se toimii vielä myös moraalisesti hyväksyttävällä tavalla.

Ed. U. Anttila : Herra puhemies! Ensinnäkin toteaisin ed. Kemppeiselle, että itse en ole ainakaan missään vaiheessa vastustanut sitä, että perhetuesta muovataan lapsilisäjärjestelmä niin, että siis verovähennykset siirretään lapsilisiin. Toinen kysymys on ollut se, minkä suuruiset ja millä tavoin porrastetut lapsilisien pitäisi olla. Siinä olin tekemässä muutoksia, kun perhetuki- ja verovähennyksistä käsiteltiin. En ollut siis verovähennysten säilyttämisen kannalla.

Mitä tulee säästöihin, niin olen sitä mieltä, että säästöjen pitää olla oikeudenmukaisia. Niitä pitää tehdä jonkinlaisena kokonaisuutena oikeustaju säilyttäen. Tässä ei ole siitä kysymys, vaan

osittaisesta pirstaleisesta säästöstä. Ymmärrän kyllä, että silloin kun tämä hallitus aloitti, sillä saattoi olla vaikeuksia löytää kehikkoa, jossa näitä säästöjä arvioisi. Mutta sillä on ollut nyt neljä vuotta aikaa etsiä käsitteellisesti selkeää kokonaisuutta, etsiä tapoja muuttaa koko sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmää, mutta siihen hallituksella ei ole ollut halua, vaan on tehty vain näitä pieniä yksittäisiä muutoksia. Mielestäni sosiaaliturvan muutoksen haasteet ovat suuret. Sitä en ole kiistänyt missään vaiheessa enkä ole myöskään kiistänyt sitä, etteikö säästökeskustelu jatku myös tulevan eduskunnan aikana. Mutta todella oikeustajun pitää olla tuossa keskustelussa mukana. Itse olen ollut sitä mieltä, että säästöt pitäisi suunnata elinkeinotukiin, ja tämä on ollut vihreiden kanta yleisemminkin.

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa puhemies! Ihmettelin todella kovasti, että ed. Kemppainen esitti sellaisen väitteen, että tänä päivänä lapsiperheille maksetaan enemmän tukea kuin sinipunahallituksen aikana. Jos tällainen väite esitetään, varmasti ed. Kemppainen on silloin laskenut työttömyysturvan tähän mukaan. Nimittäin perhetukipaketin kokonaisvaikutus asumistuki huomioon ottaen oli perheille kielteinen noin 200—300 miljoonaa markkaa. Kun hän viittasi sairausvakuutukseen, äitiyspäivärahaan ja vanhempainpäivärahaan, niin meidän emme ole täällä tehneet mitään muuta kuin leikanneet niitä.

Sitten haluaisin sanoa, että olen hämmästyntynyt siitä näkökyvyn puutteesta, mitä tähän esitykseen sisältyy. Te olette riistämässä työttömiltä valinnanvapauden hoitaa lapsensa joko itse kotihoidon tukea saaden taikka yhteiskunnan taikka yksityisessä päivähoitossa. Teidän tulisi saada päätökseen kantanne siitä, maksetaanko lapsen hoitamisesta palkkio joko perheelle itselleen taikka palkkio käytettäväksi muun hoitajan tekemään työhön.

Ihmettelen, miten te näette oikeudenmukaisuuden, kun haluatte maksaa lapsen hoidosta palkkiota vain hyvin valikoidulle joukolle niistä ihmisistä, jotka kotona hoitavat lapsiaan. Minusta nyt olisi aika puhua tästäkin asiasta, että kotihoidon tukea jäädään edelleen siis maksamaan henkilölle, jotka tekevät täsmälleen samaa työtä kodeissa kuin työttömätkin: hoitavat omia lapsiaan. Te olette sitä mieltä, että on oikeudenmukaista, että toisille maksetaan tästä työstä siellä kotona ja toisille taas ei. Meillä on eri näkemys.

Ed. P u h a k k a : Arvoisa puhemies! Mielestäni oppositiolta on nyt unohtunut eräs asia. Tässä yhteensovittamisessa on kyse ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta, ja se on ihan eri asia. Tässä mielessä, jos ajatellaan sitä, että tämä on säästölaki, täytyy asiaa pohtia paljon syvällisemmin, kuin kuulen opposition puolelta käsiteltävän. Tämän ainoan asian halusin tuoda esille. Varmasti tulevalla eduskuntakaudella on paljon kipeämpiä säästöjä edessä.

Ed. R i m m i : Herra puhemies! Ed. Kemppaisen puheenvuorossa edelleen pyörivät rinnakkain, että kotihoidon tuki on toisaalta sosiaaliturvaa ja toisaalta palvelua. Kumpaa te loppujen lopuksi sillä oikein tarkoittatte?

Olin halunnut puuttua myös siihen, kun hänen puheessaan tuli esiin, että naisille tulee houkutus jäädä kotiin. Eikö tällä lakiesityksellä toisaalta palvella juuri sitä asiaa, että naiset joutuvat jäämään kotiin. Kun nyt monet työttömät ihmiset ovat käyttäneet kotihoidon tukea esimerkiksi sillä tavalla, että ovat hankkineet lapselle hoitopaikan ja voineet määrätietoisesti olla aktiivisia työnhakijoita ja pyrkiä kaikin tavoin työmarkkinoille, tämä mahdollisuus tällä heiltä eliminoidaan.

Ed. Vanhanen sanoi aikaisemmassa puheenvuorossaan, että joku 300 markkaa olisi se ero, minkä kotihoidon tuki olisi edullisempi. Minä en mitenkään halua uskoa, että ammattitaitoiset, korkean koulutuksen omaavat naiset jäisivät 300 markan takia kotiin, jos heille työpaikka ja työmahdollisuus löytyy.

Ed. R a s k : Herra puhemies! Ed. Kemppainen totesi puheenvuorossaan, että sosiaaliturvasta on tehtävä tarkoituksenmukainen. Tämä tavoitehan on todella aivan oikean suuntainen. Mielestäni voidaan kysyä, mikä sitten on perusturva, jota me tahdomme ihmisille tuoda.

Minulla on tässä 24 päivänä tammikuuta Tervolassa päivätty kirje, jossa todetaan kyseessä olevasta asiasta näin: "Perusosa ja sisarusosa jos viedään, niin 2 350 markkaa pois työttömyyspäivärahasta on paljon, jos perheen tulot nyt ovat 6 100 markkaa kuukaudessa."

Lakiesitys asettaisi työttömät ja työssä käyvät eriarvoiseen asemaan. Varmasti, aivan niin kuin ed. Kemppainenkin sanoi, sosiaaliturvan ja työttömyysturvan pitää olla moraalisesti oikeita, mutta en ymmärrä sitä, että nyt vain tukkimalla porsaanreiät ja tekemällä lain kiertäminen mahdolltomaksi, niin kuin hän totesi, samalla tietoi-

sesti ajetaan taloudelliseen ahdinkoon perheitä, joiden verotus esimerkiksi tällä hetkellä Suomesa on maailman korkein.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Ed. Vehkaoja puhui siitä, että keskustalaiset levittävät maakuntalehdissä vääriä tietoja tämän vaalikauden asioista ja päätöksistä. Haluaisin aivan ystävällisesti esittää ed. Vehkaojalle kaksi lukutehtävää, mikäli hänellä on aikaa vaalien tiimellyksessä lukemiseen.

Ensiksikin ed. Vehkaojan kannattaisi ensimmäisen kauden kansanedustajana tutustua aikaisempien vuosien eduskunnan pöytäkirjoihin, jotka sisältävät varmasti hänelle todella mielenkiintoista luettavaa niistä keskusteluista, joita täällä on käyty vuosien varrella lasten kotihoidon tuesta ja sen saattamisesta lakisääteiseksi. Niissä on ollut erilaisia poliittisia painotuksia.

Toiseksi ed. Vehkaojan kannattaisi tutustua tämän päivän sanomalehtiin, joissa referoidaan ed. Louekosken, hänen ryhmätoverinsa, eilen pitämää puhetta. Siinä ed. Louekoski on arvostellut omaa eduskuntaryhmäänsä ja esittänyt tiettyjä toivomuksia sitä ryhmää varten, joka seuraavissa vaaleissa tähän taloon valitaan.

Ed. Vanhanen: Arvoisa puhemies! Mitä tulee ed. Louekosken tänään lehdissä ilmaisemaan kantaan, huomasi äänestyskartasta, että myös ed. Louekoski oli äänestänyt silloin, kun asiasta äänestettiin, ed. U. Anttilan esityksen puolesta. Hän oli purkamassa sitä kahden vuoden takaistakin säästölakia.

Mitä tulee keskustelussa olleeseen teoreettiseen osuuteen kotihoidon tuen luonteesta, ymmärtääkseni maksatusmekanismi tässä toimii niin, että kotihoidon tuki maksetaan aina ja yhteensovitus koskee päivärahaosuutta.

Ed. Vehkaoja: Arvoisa puhemies! Siitähän teitä on juuri arvosteltu, ed. Vanhanen, että te luulette pärjääväne vaalikentillä sillä selityksellä, että te yhteensovitattekin työttömyyskorvausta.

Olisin halunnut todeta ed. Puhakalle myös, että kun vähenteisyys on totaalinen, suojaosana säilyy ainoastaan työttömyyskorvauksen peruspäivärahan määrä, elikkä siihen saakka vähennetään, että se saavutetaan, jos kotihoidon tukea yleensä maksetaan.

Ed. Alarannalle haluan kertoa, että olen kyllä seurannut aika pitkään näitä keskusteluja, mitä myös eduskunnassa on näistä asioista käyty,

vaikka en ole ollutkaan eduskunnan jäsenenä. Olin poliittisena sihteerinä vuonna 84, kun ensimmäisen kerran säädettiin laki lasten kotihoidon tuen ja päivähoidon välisistä yhteyksistä. Mutta sanon, että kymmenen vuoden jälkeen, kun tätä elämää on eletty, on turha hakea kaapista luurankoja uudelleen esiin. Keskustelua hoitomuotojen paremmuudesta on aivan turha viritellä enää uudelleen. Me olemme kymmenen vuoden aikana oppineet ja nähneet, että tarvitaan monimuotoista lastenhoitoa, ja näin tulee olemaan myös jatkossa. Hyvin monia hoitomuotoja on tuettava myös jatkossa.

Sitten tietysti on aiheellista todeta, että niin keskustapuolueen kuin varmasti sosialidemokraattienkin ryhmässä edustajat esittävät kuka minkäkinlaisia mielipiteitä.

Ed. U. Anttila: Arvoisa puhemies! Ed. Puhakka väitti äsken, että tämä esitys koskisi vain ansioon suhteutettua päivärahaa. Tämä ei pidä paikkaansa. Jotta ed. Puhakka jossain muualla tämän salin ulkopuolella saisi tästä täyden selvyuden, luen pykälän, jota hallitus esittää hyväksyttäväksi: "Jos työttömyyspäivärahaan oikeutettu henkilö tai hänen puolisonsa saa lasten kotihoidon tuesta annetun lain mukaista perusosaa tai sisaruskorotusta, hänen täysimääräisen peruspäivärahansa määrää tai hänelle maksettavaa ansioon suhteutettua päivärahaa vähennetään etuuden määrällä. Puolison saamaa kotihoidon tukea ei vähennetä, jos puoliso saa myös kotihoidon tuen lisäosaa. Mikäli molemmat puoliset ovat työttömänä saaden työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatuesta annetun lain -- mukaista työmarkkinatukea, vähennys tehdään sen puolison etuuden määrästä, jolle kotihoidon tuen perusosa tai sisaruskorotus on myönnetty."

Ed. Kemppainen: Herra puhemies! Kyllä tuo pykälä varmasti kaikille selveni, mutta käytännössähän tässä on vain se, minkä toistan ties monennenkoko kerran, että tässä kiertämismahdollisuus otetaan sellaiselta perheeltä pois, jossa toinen on työssä ja toinen työtön tai toinen on jäänyt kotiin hoitamaan lasta.

Näihin pöytäkirjoihin tutustuminen on varmasti todella mielenkiintoista. Eikä tarvitse mennä kymmenen vuoden taakse. Odotetaan tässä nyt pari kuukautta ja katsotaan, minkälaisia ne puheet ovat sitten tietyillä henkilöillä, kun on vaalit käyty ja on hallitusvastuu. On mielenkiintoista nähdä, miten esimerkiksi ed. Louekosken tai ed. Vehkaojan käsitykset muuttuvat, kun

säästöjä tehdään. On jännittävää nähdä, palautatteko te tämän asian. Viitataan samoin esimerkiksi terveystieteiden keskuksien tai johonkin ko-vaan yksityistämiskeskusteluun, joka on käyty.

Ed. Rimmille vastaisin lyhyesti, että kun kotihoidon tuki ja työttömyyskorvaus lasketaan yhteen, niin 4 000—5 000 markan kuukausipalkalla henkilölle, joka jää kotiin hoitamaan lasta, tulee 152 prosentin korvaus eli 52 prosenttia enemmän hän saa käteen, jos valitsee kotihoidon tuen. Vasta 10 000 markan kuukausiansioilla hän selviää tästä köyhyysloukusta eli kotihoidon tuki ja työttömyyskorvaus yhdessä olisivat vasta tuolloin palkan mukaisia. Minusta tämä on kova tosiasia. Esimerkiksi yksi työmarkkinajärjestö, oliko KTV, kampanjoi, että heidän täytyy sen takia saada korkeammat palkankorotukset, kun sosiaaliturvat yhteensä ovat niin korkeita, että heidän ei kannata tällä palkalla mennä töihin. Se kuvastaa kyllä hyvin tilannetta.

Ed. Laine: Herra puhemies! En ole viitsinyt vastauspuheenvuoroja pyytää ja keskusteluun osallistua, mutta kun ed. Kemppainen aivan äskettäin sanoi, että tämä koskettaa vain ansiopäivärahan saajia, mihin kyllä ed. Ulla Anttila jo vastauspuheenvuorossaan vastasi, haluan nyt asiantuntija Karapuun lausuntoa lainaten, tämä lausunto annettiin perustuslakivaliokunnalle, lukea seuraavan pätkän: ”Käytännössä”, siis jos tämä esitys hyväksytään, ”työttömyysturvan saajan etuus pienenee hyvin usein alle täyden kansaneläkkeen määrän. Peruspäivärahan saajan osalta näin kävisi lainmuutoksen vaikutuksesta aina. Tässä mielessä lakiehdotus heikentää toimeentulon lakisääteistä perusturva. Jos työttömyysturvaetuutta ajatellaan yksilökohtaisena etuutena, lakiehdotus olisi jätettävä lepäämään.”

Toinen asiantuntija Tuori sanoo näin: ”Hallituksen ehdottama muutos merkitsee sitä, että ainakin pelkästään peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavien etuus putoaa alle täyden kansaneläkkeen perusosan.”

Ed. Kemppainen: Herra puhemies! Ihan lyhyesti. Kyllä tässä sovitetaan yhteen työttömyyskorvaus, niin ansiosidonnainen kuin peruspäiväraha, ja se on periaate, joka ei tällä lakiesityksellä muutu. Näin on sovittu yhteen jo kaksi vuotta ja siitä perustuslain tulkinnat tehty. Tällä lakiesityksellä se ei muutu. Tällä otetaan kiertomahdollisuus pois.

Ilmeisesti ed. Laineen olisi pitänyt lukea kaikki osat näistä lausunnoista, ainakin se, mitä pe-

rustuslakivaliokunnan lausunnossa tuli. Tässä on otettu huomioon se, että kun toinen on perhekohtainen ja toinen yksilökohtainen etuus, tällä tulkinnalla perhekohtainen etuus kuitenkin laskennallisesti voidaan panna vain yhdelle puolisolle, ja silloin nämä yhteenlaskettuna eivät mene alle kansaneläkkeen täyden tason.

Ed. Laine: Herra puhemies! Kyllä asiantuntija Karapu puhuu nimenomaan tästä lakiesityksestä ja asiantuntija Tuori puhuu nimenomaan tästä lakiesityksestä ja sen vaikutuksista. Kyllä minä tarkkaan tunnen, mitä perustuslakivaliokunta lausui, mutta olin tästä asiasta eri mieltä. Tosin en ratkaisevassa kokouksessa ollut paikalla, mutta perustuslakivaliokunnan mietinnöstä näkyy, että ed. Helle juuri tästä syystä ja siitä, ettei perustuslakivaliokunnalle pystytty osoittamaan täsmällisiä tietoja ministeriön taholta, jätti vastalauseen. Ei tämä ole mikään perustuslakivaliokunnan yksimielinen tulkinta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

3) Ehdotukset laeiksi Suomen Hallitusmuodon 38 §:n, valtioneuvostosta annetun lain ja valtion talousarviosta annetun lain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 306

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 22

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 22. Ensin sallitaan yleiskeskustelu asiasta, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskoh- taiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! Esityksen ensimmäisessä käsittelyssä osoitin silloinkin harvalukuiselle kuulijakunnalle kaikki ne ongelmat, jotka esityksen hyväksymiseen sisältyvät. Lyhyesti sanottuna varmistetaan, että siitä sekamelskasta, joka nykyisin yleensä saadaan aikaan hallitusta muodostettaessa, tulee jatkuva ja pysyvä.

Arvoisa puhemies! Esitykseen sisältyy hallitusmuodon voimaantulosäännös, jonka mukaan ministeristö voisi omin päätöksinsä muovata mi-

nisteriöhallinnon mieleisekseen siitä riippumatta, mitä eduskunta on laeissa aikaisemmin sanonut. Siis voitaisiin valtioneuvoston asetuksella poiketa siitä, mitä eduskunta on lailla päättänyt ministeriöiden hallinnonaloista.

Arvoisa puhemies! Tämä on hyvin ainutlaatuinen järjestely ja vain perustuslain miekkaa käyttäen yleensä mahdollinen. Tulen yksityiskohtaisessa käsittelyssä ehdottamaan, että ensimmäisen lakiehdotuksen voimaantulosäännöksen 2 momentti poistettaisiin.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

4) Ehdotus laiksi kielilain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 233

Lakivaliokunnan mietintö n:o 25

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 25. Ensinnä sallitaan yleiskeskustelu asiasta, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! On jännittävää seurata, kestävätkö silmälasit loppuun saakka. Näissä on sellaista pientä rapautumista näkyvissä. Toinen sanki on kadonnut johonkin.

Mutta itse asiaan mennäkseni en halua olla tällä kertaa ilkeä ruotsinkieliselle vähemmistölle enkä ole tietysti koskaan ollut. Olen asiasta yleensä aina puhunut, mutta minä en hyväksy kielilain muutosta lainkaan. Hallitus on nimitän esittänyt tällä tavalla: "Valtion liikelaitoksen ja palveluja tuottavan yhtiön, jossa valtiolla taikka yhdellä tai useammalla kaksikielisellä kunnalla taikka erikielisillä kunnilla on määräämisvalta, on palveltava yleisöä ja tiedotettava yleisölle suomeksi ja ruotsiksi." Siis koko maasaa.

Lakiesitys sai lakivaliokunnassa varsin niukan vastaanoton, mutta aika teki tehtävänsä. Ehkä tämä on jokin palkinto ruotsinkieliselle eduskuntaryhmälle, kun tällainen asia nyt on menossa läpi. Asiaa lievennettiin sillä tavalla, että pykälän loppuun lisättiin lakivaliokunnassa

sanonta "jollei se ole tarpeetonta tai yhtiön kannalta kokonaisuudessaan arvioituna kohtuutonta". Mikä ei ole kohtuullista, se on tietysti aina kohtuutonta.

Laki lyö pahasti yli kielilain säännösten, yllä sen oikeuden, joka ruotsin kielellä on yhteiskunnassa. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että sellaisessa yhtiössä, jossa valtiolla on määräämisvalta, tai sellaisessa yhtiössä, jossa ruotsinkielisellä kunnalla on määräämisvalta, palveluksessa olevien henkilöiden on koko maassa palveltava ruotsin kielellä. Tämä merkitsee käytännössä sitä, niin kuin olen aikaisemmin ensimmäisen käsittelyn yhteydessä todennut, että Pihtiputaalla, Utajärvellä, Utsjoella, Kärämäellä Pohjolan Liikenteen kuljettajan on osattava ruotsin kieltä samoin kuin myös rahastajan, totta kai. No, jompikumpi tietysti, koska palveluhan ratkeaa sillä, että ainakin toinen osaa näin tehdä.

Tämä merkitsee myös sitä, että sellaiset yhtiöt, esimerkiksi Tele, joissa valtiolla on määräämisvalta, joutuvat kilpailutilanteessa lain mukaan pitämään yllä ruotsinkielistä palvelua. Sen sijaan kilpaileville yhtiöille, jotka ovat yksityisiä, ei tätä velvoitetta aseteta.

On uskomatonta, että eduskunta ehkä hyväksyy tällaisen lain. Minä kunnioitan ruotsinkielistä vähemmistöä, eikä minulla ole sellaisenaan mitään lakia vastaan, mutta jos me päästämme asian käsistämme, eräässä vaiheessa se ryöstäytyy kokonaan. Täytyy elää sen mukaan, mitä perustuslait ja kielilait sanovat eikä mennä siitä yltään yli, ainakaan tällaisella hutaistemalla tehdyllä lailla.

Herra puhemies! Minä olen ehdottanut pykälän sisältöä seuraavanlaisesti: "Valtion liikelaitoksen ja palveluja tuottavan yhtiön, jossa valtiolla taikka yhdellä tai useammalla kaksikielisellä kunnalla taikka erikielisillä kunnilla on määräämisvalta, on palveltava kaksikielisissä ja ruotsinkielisissä kunnissa yleisöä ja tiedotettava yleisölle suomeksi ja ruotsiksi." Tähän muotoon saatettuna pykälä vastaa oikeudenmukaisuutta ja voimassa olevia perusteita. Ei ole esitetty mitään sellaista perustetta, jonka mukaan laki pitäisi hyväksyä sellaisena kuin lakivaliokunta sen on äänestyksen jälkeen hyväksynyt.

Herra puhemies! Ilmoitan, että tulen yksityiskohtaisessa käsittelyssä ehdottamaan, että tämä lain kohta, ainoa pykälä hallituksen esityksessä, hyväksytään sen sisältöisenä, kuin se on vastalauseessa. Saattaa olla, että kukaan ei edes kannata minua, vaikka käytävillä käydyissä keskusteluissa suuri osa edustajista on sitä mieltä, että

tässä on menty pahasti pieleen. Mutta tulen teemmään ehdotuksen joka tapauksessa, koska minä en halua, että minun sormenjälkeni on tämän tyyppisessä laissa, jolla ei ole mitään perusteita. Jos lakiehdotusta ei hyväksytty vastalauseen mukaisena, tulen kolmannessa käsittelyssä ehdottamaan lain hylkäämistä.

Ed. Vehkaoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta aihe on aika mielenkiintoinen. Tulen kaksikieliseltä alueelta mutta ihmettelen, että näkökulma ed. Aittoniemellä oli näin yksipuolinen. Kysymyshän ei voi olla pelkästään siitä, miten hyvin suomenkieliset osaat ruotsia jossakin itärajoilla. Kysymys voi vastaavasti olla siitäkin, miten ruotsinkieliset osaat suomen kieltä länsirajalla. Olisin halunnut kysyä, kun en tunne asiaa yksityiskohtaisemmin, minkä vuoksi ed. Aittoniemen rinnakkaisessa ehdotuksessa on sanat "ruotsinkielisissä kunnissa", miksi hän ei ole tyytynyt mainitsemaan vain kaksikieliset kunnat sellaisiksi alueiksi, missä yleisöä on palveltava sekä suomeksi että ruotsiksi.

Kaiken kaikkiaan kysymys on aivan selvästi näköjään nyt periaatteesta. Käytännön ongelmiin, joita ed. Aittoniemi toi esiin, yhdyin aika pitkälti. Sanon kuitenkin, että ne käytännön ongelmat koskevat molempia kieliryhmiä, eivät missään tapauksessa pelkästään suomenkielisiä, joilla on huono ruotsin kielen taito. Me löydämme aivan suomen kielen ummikkoja saaristoalueelta ja kaksikielistenkin kuntien reunakylistä.

Ed. Lax (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemen selostus hallituksen esityksestä ja lakivaliokunnan mietinnöstä on perätiön, paikkansapitämätön. Yhtä paikkansapitämättömiä ovat kaikki ne tulkinat, jotka hän esittää lain vaikutuksista.

Ed. Jansson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tällaisessa asiassa ilmeisesti pitäisi puhua ruotsia, mutta yritän nyt puhua suomeksi.

Ilmoitan ed. Aittoniemelle, että perustuslakivaliokunta tänään yksimielisesti hyväksyi muutokset hallitusmuotoon. Kyseessä on nk. perusoikeusuudistus, jonka mukaan hallitusmuotoon tulee uusi 14 §, joka jo on ihan sopusoinnussa nyt käsiteltävän lainmuutoksen kanssa siinä muodossa kuin se on nyt lakivaliokunnan esittämänä.

Toiseksi ilmoitan myös, että kun hallitusmuotoa muutettiin vuonna 1987 ja liikelaitokset pe-

rustettiin, määrätietoisesti ja ihan säännöllisesti hallituksen esityksissä sen jälkeen, kun on perustettu liikelaitoksia, on ollut maininta siitä, että jossakin sopivassa tilanteessa kielilakia on muutettava, että kun viranomaistoiminnot päättyvät virastoissa ja virastot muuttuvat liikelaitoksiksi, kielilain pitää muuttua sen mukaisesti. Nyt on kaksi perustuslain tasoista säädöstä, jotka ovat ihan tämän muutoksen mukaisia. Sen vuoksi en oikein ymmärrä, minkä vuoksi ed. Aittoniemi ajaa toista mallia näin voimakkaasti, koska se ei toimi. Suomi on kaksikielinen maa.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Suomessa on selkeät säännökset siitä, mitkä ovat Suomessa ruotsinkielisiä ja kaksikielisiä alueita. Tietenkin olisi riittänyt "kaksikielinenkin alue", mutta nyt on käytetty, ed. Vehkaoja, kahta ilmaisua.

Ed. Laxin purkauksesta en ymmärrä yhtään mitään. Minä luin kaikki kohdat selkeästi: hallituksen esityksen, lakivaliokunnan päätöksen sekä oman vastalauseeni, ja sillä siisti.

Minä ilmoitan aivan selkeästi, että Suomessa ei ole yhtään sellaista perustuslain mukaista säännöstä, jonka perusteella Taivalkosken kunnassa Pohjolan Liikenteen kuljettajan täytyy puhua ruotsiksi sellaista henkilöä, joka haluaa piirtuaan puhua ruotsia ja kysyä asioita ruotsin kielellä. Tämä laki edellyttää sitä. Se on aivan selkeä, vaikka hätäkanneetti lopussa sanoo, että "jollei se ole - - kohtuutonta" jne. Kuka siinä paikassa Taivalkoskella ratkaisee, jos joku tulee ruotsin kielellä kyselemään Pohjolan Liikenteen kuljettajalta jotakin, onko kohtuutonta vai kohtuullista, että hän ei siihen osaa vastata. Tämä on kylmä ja selvä totuus asiassa. Minun puolestani se on yhdentekevää, minä en ryhdy enää linjauton kuljettajaksi Pohjolan Liikenteelle, se on selvä asia, mutta asiat pitää puhua niin kuin ne ovat ja myös ed. Laxin.

Ed. Lax (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä vain viittaan hallituksen esityksen perusteluihin samoin kuin lakivaliokunnan mietintöön.

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Voin pitkälti yhtyä lakivaliokunnan puheenjohtajan ed. Laxin mielipiteisiin. Totean, että Suomi on kaksikielinen maa, me käytämme virallisesti sekä suomea että ruotsia.

Totean myös, että laki oli annettava nimenomaan liikelaitoksien johdosta. Tässähän ni-

menomaan turvataan kielellinen oikeus Suomen kansalaiselle, ruotsia tai suomea käyttävälle. Tämä on aivan samanlainen käytäntö kuin yleensäkin Pohjoismaiden kansalaisten oikeuksissa.

Totean, että lakivaliokunta paransi ehdotusta. (Ed. Aittoniemi: Millä lailla?) — Tulen sen sanomaan. — Lakiesityksen 17 §:ää täydennettiin kohtuullisuusperiaatetta ilmaisevalla lauseella. Tällöin säännösehdotukseen sisältyy hallitusmuodon 14 §:stä ilmenevä periaate turvata kaikkien kansalaisten, niin suomen- kuin ruotsinkielisten, yhteiskunnalliset peruspalvelut.

Mitä tulee ed. Aittoniemen esityksiin, joissa hän on viitannut Pohjolan Liikenteen tilanteeseen, ne eivät pidä paikkaansa. Myös lakivaliokunta mietinnössään kiinnitti tähän huomiota, ja mietinnössä lukee aivan selvästi: ”Toisaalta on arvioitava, mitä kohtuudella voidaan vaatia yhtiöltä.” Tämä merkitsee sitä, että silloin, kun ei ole tarvetta pienillä paikkakunnilla käyttää kah- ta kieltä, sitä ei tarvitse tehdä.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Omalta osaltani lopuksi totean sen, että sosialidemokraatit lakivaliokunnassa olivat selkeästi esitystä vastaan. Joissakin neuvotteluissa saatiin tämä asia sovittua aivan tällä tavalla. Kuka ratkaisee Taivalkoskella, minä kysyn kerran vielä, mikä on kohtuullista tai ei. Laki on laki, ja se on sillä selvä. Tällaisia etuja ei ole ruotsinkielisillä ollut aikaisemmin, mutta tämä on sitä voimakasta suuntausta. Ruotsinkielinen väestö on fiksua. Täälläkin on kolme henkilöä, jotka edustavat fiksua ruotsinkielistä väestöä. Minulla ei ole koskaan ollut mitään heitä vastaan, ed. Janssoniakin kehuu kaikille vieraillekin täällä eduskunnassa, kuinka fiksu mies ja fiksua porukkaa.

Mutta asia ei muutu siitä miksikään. Ruotsinkielistä väestöä on jo piispoista puolustusvoimien komentajaan; meinasivat presidentinkin saada Suomeen ruotsinkieliset. Totta kai olisi ollutkin pätevä presidentti. Mutta ruotsalaisilla on suhteellisesti pieneen määräänsä nähden hirmuiset pyrkimykset suomalaisessa yhteiskunnassa alistaa kaikki nappinsa alle, ja tämä on härskein tapaus, mitä voi kuvitella ja mitä on tähän saakka vielä tapahtunut.

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Minä muistutan ed. Aittoniemeä, että kysymys on myös siitä, että suomenkielinen vähemmistö voi saada palveluja ruotsinkielisillä alueilla, joten ed. Aittoniemikin voi saada palveluja, kun tämä

laki astuu voimaan, silloin kun hän näitä tarvitsee. Totean, että sosialidemokraatteja ei ole valiokunnassa kukaan koskaan ostanut eikä myynyt eikä niin tulla tekemään tästä lähtienkään. Kun 17 § saatiin valiokunnan mietintöön ja myös muutettuna tähän lakiehdotukseen, hyväksyimme sen, koska tämä on hyvä laki. Me olemme menossa kohti kansainvälistyvää yhteiskuntaa, ja meidän tulee myös käyttää niitä kieliä, mitä meidän maamme on virallisesti hyväksynyt, ja joudumme vielä tulevaisuudessa käyttämään muitakin kieliä tämän jälkeen.

Ed. R e n l u n d : Arvoisa puhemies! Minusta tämä laki on erittäin hyvä. Se (Ed. Aittoniemi: Totta kai se on teille hyvä!) palvelee sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Voin antaa erittäin hyvän esimerkin ed. Aittoniemelle. Omassa kunnassani Pedersöressä meillä on yksi suomenkielinen valtuutettu, 35 henkilöä istuu valtuustossamme, ja hän ei osaa ruotsia. Meillä on yksityistulkki hänen vieressään koko ajan. Me käännämme kaikki hallituksen esityslistat ja asiakirjat suomeksi, yritämme palvella niin täydellisesti kuin on mahdollista. Hän ei ole koskaan moittinut siitä, päinvastoin. Näin mekin yritämme palvella suomenkielisiä meidän kunnissamme.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Asian käsittely keskeytetään.

5) Ehdotus nuorisotyölaiksi

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 298

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 30

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 30. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. A s t a l a : Arvoisa puhemies! Olen nuorisotyölain ensimmäisessä käsittelyssä laajahkossa puheenvuorossani esitellyt vasemmistoliiton ja sos.dem. ryhmän näkemykset tämän lain myönteisistä piirteistä sekä esitellyt muutosehdotuksemme ja kritiikkimme. Tämän puheenvuoroni perusteella ehdotan nyt, että käsittelyn pohjaksi

otetaan I vastalauseen mukainen lakiehdotus. Se sisältää seuraavat kolme pykäläehdotusta:

1 §:ssä, joka on siis tavoitepykälä, ehdotamme tavoitteeksi ja arvopohjaksi lisäyksenä "kasvun kansainvälisyyteen". Tämähän on ihmiskunnan eloonjäämisen tärkeä arvopäämäärä ja tavoite, jotta ihmisyyys, yhteistyö, yhteisvastuu, vuorovaihdus ja rauha voisivat voimistua maailmassa.

Toinen muutosehdotuksemme koskee 4 §:n 1 momenttia, jossa todetaan, että kunnan toimialaan kuuluu nuorisotyö. Ehdotamme lisäyksenä: "Sen tehtävänä on nuorten elinoloihin liittyvien asioiden edistäminen ja nuorten kansalais-toiminnan tukeminen sekä tarvittaessa toiminnan järjestäminen."

Kolmas ehdotuksemme liittyy 8 §:ään, valtion avustusten myöntäminen. Ehdotamme, että valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha.

Tässä siis ehdotuksemme, jotka liittyvät vastalauseeseen, ja vastalauseetta ehdotan käsittelyn pohjaksi.

Ed. T y k k y l ä i n e n : Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Astalan tekemää vastalauseen mukaista pohjaehdotusta.

En päässyt tämän lain ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käymään läpi muutamia kohtia, jotka jäivät vaivaamaan sosialidemokraattista valiokuntaryhmää. Olen erittäin pahoillani siitä käsittelytavasta, joka tämän lain yhteydessä toteutui sivistysvaliokunnassa. Sivistysvaliokunta on erittäin hyvin pystynyt käsittelemään useimpia vaikeita lakiehdotuksia, mutta juuri tämän nuorisolain kohdalla me törmäsimme sellaisiin merkittäviin uudistuksiin, joita hallituspuolueet eivät millään tahtoneet hyväksyä.

Ensimmäinen, josta ed. Astala puhuikin, liittyy 1 §:ään. Me olisimme halunneet sinne "kasvun kansainvälisyyteen". Äsken jo nähtiin selvä esimerkki siitä, kuinka jo nuorena pitäisi oppia kasvu kansainvälisyyteen. Me oppisimme sitten vanhempina käsittelemään asioita eduskunnassa ottamalla huomioon erilaiset kielivähemmistöt ja erilaiset muukalaiset, sellaiset henkilöt, jotka tulevat Suomeen asumaan, kun me nyt olemme Euroopan unionissa. On erittäin valitettavaa, että hallituspuolueiden jäsenet eivät voineet ottaa tähän pykälälaajennusta, senkin johdosta, että opetusministeriö olisi halunnut, että pykälää olisi laajennettu.

Tämä oli opetusministeriön vastauksessa, vaikka ed. Aula pudistaakin päätänsä. Meille annettiin selkeät ehdotukset siitä, että opetusmi-

nisteri olisi toivonut tämän laajennuksen. On valitettavaa, jos tämä on ed. Aulalta jotenkin jäänyt huomioon ottamatta. Ihmettelin kyllä kovin ed. Aulan käyttäytymistä valiokunnassa, koska hän yleensä on hyvin laaja-alainen monissa asioissa ja on päästy yksimielisyyteen.

Valitan tätä pykälää. Vielä toivoisin, että olisi mahdollista lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä löytää yksimielisyys, mutta näyttää siltä, että ilmeisesti sitä ei löydy, ehkä sitten seuraavan eduskunnan aikana.

Tämän jälkeen jouduimme runnomaan lakia monien äänestyksien kautta. Olisimme voineet löytää yksimielisyyden lain 2 ja 3 §:stä, mutta näin ei tapahtunut. Oppositio meni hallituksen esityksen taakse, ja hallituksen joukot menivät mietinnön mukaisesti 2 ja 3 §:n käsittelyssä.

Otan esille 4 §:n, joka tarkoittaa nuorisotyön ja nuorisotoiminnan toteuttamista. Tämä on hyvin merkittävä ja tärkeä pykälä. Tästä käytiin keskustelua sikäli, että osittain tämä voi olla kunnallislain vastainen eikä eduskunta voisi tavallaan edellyttää kuntia toteuttamaan kunnan nuorisotyötä ja sen toimialaan liittyviä tehtäviä. Mutta kun me sitten käsitelimme asiaa ja kuuntelimme myös asiantuntijoita ja selvittelimme itse kukin omalla tahollamme tätä pykälää, niin olisi pitänyt saada tähän velvoittavampi ehdotus. Tähtänsä me emme saaneet mukaan hallituspuolueiden edustajia. Kysymys oli kuitenkin nuorisotyön toteuttamiseen liittyvistä asioista, jotka kuuluvat kunnille ja nuorisojärjestöille.

8 §:n muutoksena on valtion avustusten myöntäminen. Tämä on ollut erittäin ongelmallinen. Kun ajatellaan poliittisia järjestöjä, niin tämän hallituksen aikana useimmilta poliittisilta järjestöiltä on pudotettu, nimenomaan vasemmistojärjestöiltä, valtionosuuksia. Tämä merkitsee sitä, että nuorten toiminta on kärsinyt niin vapaa-ajan toiminnan osa-alueella kuin muutenkin.

Kun nyt ajatellaan, että laki antaa mahdollisuuden asiantuntijaelimille tehdä ehdotukset määrärahojen jaosta, niin toivoisinkin, että jaot tapahtuisivat tasapuolisesti, kun niistä päätetään, eli sekä kansalaisuustoiminnan piirissä olevat nuoret että myös nuorisotyössä muuten mukana olevat nuoret ja poliittiset järjestöt voisivat saada tarvitsemansa määrärahat. Tässä on myös sellaiset taustat kuin kriteerit ja niiden hyväksyminen. Tämä lakihan perustuu nyt tulosjohtaisuuteen. Opposition mielestä oli tärkeää, että jokaisella poliittisella järjestöllä kuin myös kansalaisjärjestöllä voi olla omat toimintaperiaatteensa, joita

tulee kunnioittaa myös tämän lain käsittelyn yhteydessä. Toivoisinkin, että kun aikanaan käydään läpi valtionosuuksien jakoperusteita, kunnioitettaisiin erilaisia järjestöjä ja niiden aatemaailmaa, koska muuten nuorisotoiminta ei voi koskaan onnistua riittävän hyvin.

Olen iloinen siitä, että me saimme valiokunnan mietintöön myös nuorten kohdalta heidän ongelmiaan käsittelevän lausuman. Mehän tiedämme, että nyky-yhteiskunnassa nuoret jäävät väliinputoajiksi ja tämä tulee merkitsemään tuleville sukupolville sitä, että yksi sukupolvi joutuu jäämään vaille sellaisia elämänarvoja, joilla se olisi pärjännyt tässä yhteiskunnassa. Useimmat joutuvat väliinputoajiksi.

Tämä merkitsee sitä, kun he ovat työttömiä eivätkä pääse mukaan harrastustoimintaan eivätkä lisäksi ole löytäneet itselleen koulutuspaikkoja, koska niitä on liian vähän ja vielä rahoituskysymykset ovat esillä, että silloin tulee mukaan päihteiden ja huumeiden käyttö. Tänäkin tein kysymyksen kyselytunnilla liittyen tähän asiaan ja sain jonkinlaisen hyvän vastauksenkin sosiaalili- ja terveysministeriltä. Meidän mietinnössämme kiinnitetään huomiota siihen, että sellaisille nuorille, jotka ovat joutuneet päihteiden ja huumeiden käytön orjiksi, tulisi järjestää asiaan kuuluvat hoitotoimenpiteet, jotta heistäkin tulisi yhteiskuntakelpoisia nuoria. Jokainen täällä oleva tietää, että nuorissa on Suomen kansan tulevaisuus.

Arvoisa puhemies! Muilta osin olen tyytyväinen tähän nuorisolakiin ja toivoisin, että voisimme toteuttaa tämän lain niin, että kunnat ja valtio olisivat mukana myös rahoituksin ohjaamassa lainsäädäntöä oikeille raiteille, mutta myös kiinnittäisivät huomiota nuorisotyöntekijöiden koulutukseen, jotta nuorisotyöntekijöitä olisi riittävästi käytettävissä, niin että tämä laki voitaisiin toteuttaa.

Ed. Aul a : Arvoisa puhemies! Koska en myöskään voinut olla paikalla tämän lain ensimmäisen käsittelyn yhteydessä, toivon, että puhemies sallii, että tässä yhteydessä käytän laajemman puheenvuoron nuorisotyölain uudistamisesta.

Tämä lakiesityshän sai valiokunnassa asiantuntijoilta hyvin myönteisen vastaanoton. Sen katsottiin vastaavan hyvin nuorisotyön ajankohdaksiin haasteisiin, ja valtaosa asiantuntijoista toivoi sen mahdollisimman nopeaa voimaantuloa. Erimielisyydet, joita mietinnössä muutaman pykälän osalta näkyy, ovat, sanotaanko, hyvin

pieniä asioita suhteessa tähän suureen kokonaisuuteen, jota on kuitenkin laajasti nuorisotyön kentällä pidetty erittäin myönteisenä.

Haluan muutaman sanan sanoa nuorisotyölain uudistamisen taustoista, koska valtion nuorisoneuvoston puheenjohtajana olen voinut myös osallistua sen valmisteluvaiheisiin viimeisen vuoden aikana.

80-luvun lopulla nousukauden aikana nuorisotyö alettiin kuntien ja valtionkin tasolla mieltää pääasiassa vapaa-ajan toiminnaksi. Tuo määrittely oli liian kapea, ja nuorisotyön yleinen yhteiskunnallinen merkitys hämärtyi. Voi sanoa, että monessa kunnassa nuorisosihteeristä tuli lähinnä huvimestari, joka järjestää erilaista harrastustoimintaa, sinänsä tärkeää, nuorille.

90-luvulle tultaessa kuitenkin nuorisotyön tarpeet muuttuivat ja lisääntyivät. Vapaa-ajan ongelmien sijasta etusijalle tulivat nuorten työttömyys, syrjäytymisen ehkäisy, yhteistyö koulun ja sosiaalitoimen kanssa ja ylipäätään nuorten koko elämäntilanteeseen liittyvät asiat.

Nuorisotyön toimintatilannetta kunnissa muutti myös vuoden 1993 alusta uudistettu kuntien valtionosuuslainsäädäntö. Siinä kunnat saivat aiempaa enemmän valtaa päättää paikallisesti saamiensa määrärahojen kohdentamisesta. Nuorisotyön määrärahojen jakoon liittynyttä normistoa purettiin, ja tietyksi hallinnon tiukan sektorijaon purkaminen tässä yhteydessä oli myönteistä. Mutta nuorisolautakuntien yhdistäminen osaksi vapaa-ajanlautakuntaa 80-luvun lopun ajattelutavan mukaisesti ei kyllä antanut parasta mahdollista lähtökohtaa nuorisotyölle kokonaisvaltaisena nuorten elämäntilanteeseen vaikuttamisena.

Valtion- ja kuntatalouden säästöt 90-luvun alussa ovat nekin kohdistuneet nuorisotyöhön painokkaammin kuin millekään muulle sivistystoimen alalle. Sekä kunnissa että valtion budjetissa nuorisotyön määrärahat ovat alentuneet kolmisenkymmentä prosenttia parin kolmen viime vuoden aikana. Määrärahojen näin voimakkaan vähentymisen yhtenä syynä on ollut nuorisotyön hämärtynyt profiili. Pelkäsi vapaa-ajan toiminnaksi mielletystä toiminnasta on ollut liian helppo säästää. Sitä ei ole koettu tärkeäksi, ja mielekkään harrastustoiminnan ennalta ehkäisevä merkitys on sekä jäänyt pimentoon. Lisäksi nuorten osuus kuntien päätöksenteossa on halintouudistusten myötä vähentynyt.

Opetusministeriö ja valtion nuorisoneuvosto yhdessä aloittivat tämän kehityksen pysäyttämiseksi työn nuorisotoiminnan uuden yhteiskun-

nallisen perustelun täsmentämiseksi. Kutsuttakoon sitä vaikka nuorisotyön selviämishankkeeksi, ja sen ajattelun tulosta on tämä uusi nuorisotyölaki, joka nyt on eduskunnan käsittelyssä.

Kaikkein tärkeintä tässä uudessa laissa on se, että se kääntää valtion ja kuntien nuorisotyön näkökulman pelkästä vapaa-ajantoiminnasta nuorten elinoloihin vaikuttamiseksi ja niiden parantamiseksi. Toisaalta keskeistä on eri hallinnonalojen ja myös julkisen sektorin ja järjestöjen saaminen yhteistyöhön tämän tavoitteen puolesta. Kunnissa, joissa kaikkein tärkein osa tätä toimintaa tapahtuu, järjestöt, koulut, sosiaalityö, työvoimaviranomaiset tulee saada yhteisiin hankkeisiin nuorten hyväksi. Lisäksi nuorten oman kansalaistoiminnan tukemisen tulee olla edelleen tärkeä osa kuntien ja valtion vastuuta. Nuorten oma kansalaistoiminta antaa nuorille vaikuttamisen mahdollisuuksia, tukee ylipäänsä kansanvaltaisten periaatteiden oppimista ja ehkäisee ennalta syrjäytymistä.

Tämän uuden nuorisotyölain säätämisen ohella on tehty paljon muutakin nuorisotyön käsitteen täsmentämiseksi ja uuden perustelun löytämiseksi. Jo pari vuotta sitten valmistui nuorisotyön uusi strategia, jonka laativat erilaiset nuorisotyötä tekevät tahot hyvässä yhteistyössä. Se määritteli nuorisotyön uusiksi painopistealueiksi:

- 1) nuorten kasvun ja kansalaistoiminnan tukemisen,
- 2) nuorten elinolojen parantamisen,
- 3) kansainvälistymisen edistämisen ja
- 4) nuorten syrjäytymisen ehkäisyn.

Tämä strategia myös korosti voimakkaasti nuorten omaehtoista toimintaa.

Lisäksi, kuten tässä lakiehdotuksessaakin säädetään, valtakunnallisten nuorisojärjestöjen avustusmenettely uudistetaan tämän vuoden aikana tulosperusteiseksi. Tässä arvioinnissa kunniotetaan järjestöjen itsenäisyyttä ja omaa tavoitteenasettelua, mutta seurataan nimenomaan tarkemmin, miten kukin järjestö omassa tavoitteenasettelussaan onnistuu. Uuden, tulosperusteisen avustusmenettelyn kehittäminen lähti liikkeelle nimenomaan siitä, että nuorten järjestöillä itsellään oli paljon kritiikkiä avustusmenettelyä kohtaan, koska sitä pidettiin liian harkinnanvaraisena ja, sanoisinko, läpinäkymättömänä. Nähtiin, että avustusmenettelyssä tulee ottaa paremmin huomioon se todellinen toiminta, mitä kullakin järjestöllä on.

Lisäksi valtionhallinnossa on aloitettu jo useita hankkeita eri ministeriöiden yhteistyön lisää-

miseksi nuorten elinolojen alalla. Jokaisesta ministeriöstä on koulutettu nuorisoasioiden vastuuhenkilö eräänlaisen verkoston osaksi. Lisäksi tavoitteena on, että koko valtioneuvoston tasolla otettaisiin kantaa nuorten elinoloihin jonkinlaisen kokonaisstrategian merkeissä. Itse asiassa Valtion nuorisoneuvosto valmisteleeikin parhailaan tästä esitystä, joka voitaisiin sisällyttää vaikkapa seuraavan hallituksen ohjelmaan.

Samoin eri ministeriöiden ja tutkimuslaitosten tekemää nuorisotutkimusta on koordinoitu paremmin vastaamaan päätöksenteon tarpeita. Tavoitteena on seurata paremmin nuorten elinolojen ja myös tulevaisuusodotuksien ja asenteiden kehitystä. Valmistella on säännöllisesti toteutettavan nuorten elinoloindikaattorin ja nuorten asennetutkimuksen eli tulevaisuusbarometrin laadinta.

Tavoitteena on myös järjestää valtion talousarvion ympäriltä aikaisempaa enemmän julkisia kuulemisia siitä, miten nuorten elinoloihin liittyvät asiat kunkin talousarvion osalta ovat edistyneet. Voi sanoa, että tavoitteena tavallaan on kehittää eräänlainen päätösten nuorisovaikutusten arviointijärjestelmä.

Nuorisotyön uudistuminen paikallisella tasolla on jo lähtenyt voimakkaasti liikkeelle ja tuottanut myös tuloksia. Yhteistyöhankkeita kunnissa ja lääneissä on vireillä runsaasti. Kaikkein parasta tästä uudesta näkökulmasta ovat nuorten työpajat. Jo yli sata kuntaa on aloittanut nuorisotoimen koordinoimana nuorten työpajan, ja siihen on myös valtion talousarviossa osoitettu varsin huomattavaa tukea.

Arvoisa puhemies! Sitten kommenttini näihin vastalauseessakin esitettyihin pykälämuutosesityksiin.

1 §:ään vastalauseessa esitetään lisättäväksi lain arvolähtökohtiin "kasvu kansainvälisyyteen". Mielestäni tämä ei ole tarpeen siksi, että lain perusteluissa todetaan: "Monikulttuurisuudella tarkoitetaan mahdollisuutta kansainvälistyä ja suvaitsevaisuutta niin Suomen rajojen sisäkuin ulkopuolella." Eli kansainvälisyyskasvatus tavallaan sisältyy näihin arvolähtökohtiin, joita laille on valittu, eli erityisesti suvaitsevaisuuteen ja kulttuurien moninaisuuteen. Toisaalta esimerkiksi lain 2 §:n perusteluissa todetaan, että nuorten elinolojen parantamisella tarkoitetaan mm. kansainvälistymiseen liittyviä asioita. 6 §:n perusteluissa todetaan, että uudessa nuorisoasiain neuvottelukunnassa tulee olla edustettuna nuorisostrategian mukaisten tulosalueiden, mm. kansainvälistymisen, asiantuntemus. Eli nähdäkseen

kansainvälistyminen nuorisotyön käytännön toimintamuotona on tässä laissa aivan tarpeeksi tullut esille ja nimenomaan arvolahtekohtina monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus kattavat kansainvälistymisen tavoitteen.

Varteenotettavampi muutosehdotus mielestäni koskee 6 §:ää, jossa säädetään kunnan tehtävistä nuorisotyön alalla. On kieltämättä niin, että laissa kunnan tehtävien määrittely jää aika väljäksi. Kyseessä on kompromissi uuden kuntalain kanssa, koska valiokunnan käsittelyssä kävi ilmi, että tätä tarkempi määrittely kunnan tehtävistä olisi ilmeisesti ollut ristiriidassa uuden kuntalain kanssa. Siksi valiokunnan mietinnössä on todettu kunnan tehtävistä tarkemmin osviittana jatkolle.

Mitä tulee tuloperusteisuuteen, totesinkin jo edellä, että nuorten järjestöjen avustusten myöntämisessä tuloperusteisuus tarkoittaa sitä, että arvioidaan, kuinka hyvin järjestöt saavuttavat omat tavoitteensa, eli tarkoituksena on kunnioittaa järjestöjen erilaisuutta ja moninaisuutta. Tuloperusteisuus ei aseta poliittisia järjestöjä mitenkään huonompaan asemaan kuin muita. Minusta on tärkeää huomata, että jos jollekin järjestölle myönnetään avustusta nuorisotoimintaan, silloin järjestöllä on oltava nuoria jäseniä ja toimintaa nuorten parissa. Jos kysymys on jostakin muusta toiminnasta, kai tähän täytyy hakea esimerkiksi puoluetukea. Jos järjestöllä ei ole toimintaa nuorten parissa eikä nuoria jäseniä, avustus täytyy hakea jonkin muun pykälän kuin nuorisotyölain mukaisten avustusten perusteella.

Lopuksi haluan kiinnittää huomiota lain 5 §:ään, jossa säädetään nuorisotyön alueellisesta hallinnosta. Tässä ehdotetaan nuorisotyön alueellista koordinaatiota sijoitettavaksi lääninhallitusten yhteyteen. Tämä on kieltämättä jonkin verran epäloogista, koska alueiden kehittämistyö muutoin on maakunnan liittojen vastuulla. Samaten nuorisotyön sijoittaminen maakunnan liittoihin antaisi paremmat mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi EU-ohjelmiin nuorten elinolojen osalta. Tästä kysymyksestä ei kuitenkaan hallituspuolueiden kesken ole löytynyt sopua, joten tähän on nyt tyytyminen. Toivon, että jatkossa, seuraavan eduskunnan aikana, löydetään kokonaisratkaisu sivistystoimen aluehallinnolle niin, että se on mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja vastaa niitä tarpeita, joita alueella on.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen eri mieltä ed. Aulan

kanssa liittyen kansainvälisyyteen kasvamiseen. Sen olisi pitänyt ehdottomasti olla tässä mukana jo opetukselliset näkökannatkin huomioon ottaen. On valitettavaa, että ed. Aula ei ole tätä asiaa nyt sisäistänyt. Jos muualla maailmassa ihmiset eivät elä yhtä laveasti kuin me, ehkä näin ollen heidän ei ole mahdollista lähteä tarkastelemaan kansainvälisyyttä ja oppimaan erilaisia kansainvälisiä kulttuureja. Näin ollen nuorille pitäisi antaa mahdollisuus opiskella näitä asioita.

Jokaisen virtaa pitkin tulevan lastun alkupeirään on mahdollista tutustua vain, kun saa opetusta esimerkiksi kansainvälisyyskasvatukseen kautta. Nuoren itsetunto vahvistuu sitä mukaa, kuin hän oppii tietämään, miten missäkin maassa toimitaan, joten en voi olla ed. Aulan kanssa samaa mieltä ja olen pahoillani, että hän mennyt hallituksen muiden joukkojen kanssa tällaiseen esitykseen, josta kansainvälisyyteen kasvaminen on jätetty pois.

Ed. P y k ä l ä i n e n : Arvoisa puhemies! On totta, että "kansainvälisyys" mainitaan lain perusteluissa, mutta en näe mitään syytä, minkä takia sitä ei olisi voitu mainita myös pykälissä. Kysymyshän on ehkä vain siitä, millä tavalla me asioita katsomme ja tulkitsemme. Minusta kansainvälistyminen ja kansainvälisyyteen kasvattaminen kuin myös itse siihen kasvaminen on erittäin tärkeä asia, olimme sitten EU:ssa tai emme. Mutta ylipäättensä, koska koko ajan maailma pienenee ja ympyrät kutistuvat, nimenomaan kansainvälisyys- ja rauhankasvatusasiat ovat erittäin tärkeitä ja ne on todella hyvä mainita myös pykälissä. Toivon, että eduskunta vielä, kun näistä pykälistä äänestetään, päätyy enemmistönä sille kannalle, että kansainvälisyys lisätään vastalauseiden mukaisesti pykäliin.

Sitten toinen asia on 4 §:ssä tarkennettu kunnan toimialamäärittely. Mielestäni se ei ole ristiriidassa kuntalain kanssa, jos se hyväksytään vastalauseessa esitetyssä muodossa, jossa vain tarkennetaan nuorisotyön sisältöä eikä puututa esimerkiksi rahoitusjärjestelyihin.

Kannatan myös ed. Astalan tekemää pohjaesitystä.

Ed. A u l a : Arvoisa puhemies! Minusta on nyt turha 1 §:n osalta tehdä karpäsestä härkästä. Kyllä tässä laissa annetaan nuorille mahdollisuus kansainvälistyä. Vielä totean: Eikö kansainvälistymisen syvällisempi tavoite ole juuri suvait-

sevaisuuden edistäminen ja monikulttuurisuuden hyväksyminen? Tästä näkökulmasta olen omat johtopäätökseni I §:n osalta tehnyt.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Toinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

6) Ehdotus eduskunnan työjärjestyksen väliaikaisesta muuttamisesta

Ainoa käsittely

Puhemiesneuvoston ehdotus n:o 7

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 24

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on perustusvaliokunnan mietintö n:o 24. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään päätösehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 3 a ja 63 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Valtioneuvoston kertomus päihdeolojen kehityksestä vuonna 1993

Ainoa käsittely

Kertomus n:o 12

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 51

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 51.

Keskustelu:

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Pyysin todella eilen tämän päihdekertomuksen pöydälle tähän istuntoon, koska kristillisen liiton eduskuntaryhmän eräät jäsenet sitä minulta toivoivat. On harmillista, ettei mainitun ryhmän jäsenillä ole tilaisuus näköjään tänä iltanakaan osallistua asian käsittelyyn.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on tehnyt valtioneuvoston päihdekertomusta käsitellessään sen valinnan, että se mietinnössä keskittyy erityisesti huumeekysymykseen ja oikeastaan vain huu-

mekysymykseen. Huumeongelma on vakava ja mietinnönkin mukaan paheneva, ja siksi tälle valinnalle on oma perustelunsa. Itse olisin kuitenkin toivonut, että valiokunta olisi jaksanut tutkia päihdepolitiikkaa myös vähän laajemmin.

Tälle olisi ollut sekin peruste, että kertomuksen mukaan hallitus on luopumassa päihdekertomuksen antamisesta ja jo tämän vuoden lopulla annetaan uusimuotoinen, joka toinen vuosi annettava laajempi kansanterveysoloja koskeva kertomus. Saattaa olla, ettei eduskunta tulevaisuudessa tule enää käymään päihdepoliittisia keskusteluja. Ne ovat olleet valitettavan harvinaisia viime vuosinakin, ja on joskus täällä paheksuttukin sitä, että meistä eräät edustajat niin usein käyttävät puheenvuoroja alkoholiasioista ja päihdehuollosta.

Kun on mahdollista, että tämä keskustelu on todella viimeisiä, ja sekin on mahdollista, että se on omalla kohdallani viimeinen tästä aiheesta, haluan eduskunnan pöytäkirjaan todeta, millä mielellä olen itse esittänyt tähän asiaan liittyviä kannanottoja niinä vuosina, jolloin olen jäsenenä täällä eduskunnassa ollut. Minulla ei ole ollut tarkoituksena lyödä ketään. Olen halunnut puhua raittiin elämäntavan puolesta. Olen halunnut taistella hyvän puolesta pahaa vastaan, niin kuin edustamani puolueen ideologi Santeri Alkio aikanaan asian ilmaisi. Olen yrittänyt tehdä sen, minkä olen kokenut oikeaksi ja tärkeäksi. Itselläni ei ole ollut kokemuksia alkoholista eikä humalatilasta, ja siinä mielessä olen tietysti huono puhuja, ulkopuolinen tarkastelija.

Viime aikoina olen iloinnut siitä, että esimerkiksi nyt tänne eduskuntaan pyrkivä Risto Kuisma on julkisesti tehnyt tiliä suhteestaan alkoholiin. Hänen tilintekonsa voi auttaa monia ihmisiä. Mieleeni on jäänyt esimerkiksi eräässä lehtihaastattelussa Kuisman esille tuoma toteamus, että hän on vasta nyt huomannut, ettei raittiina pysyttelevän ihmisen elämäänsä ole aina helppoa, kun kaikki elämän asiat on kohdattava selvän päin. Niin se on!

Mielestäni koko suomalaista alkoholi- ja päihdepoliittista keskustelua on kauan jo vaivannut epärehellisyys. Olen joskus täältä todennutkin, että nämä päihdekertomukset ovat vähän niin kuin satua keisarin uusista vaatteista. Tämänkin kertomuksen alussa nimittäin todetaan kauniisti, että "keskeinen päämäärä on päihteiden käytöstä aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen minimoiminen". Sitten todetaan, että tehokkain keino tämän tavoitteen saavuttamiseksi on kokonaiskulutuksen vähentämi-

nen, ”mitä kaikki hallinnonalat edistävät omin päihdepoliittisin toimin”. Vielä eräs sitaatti: ”Toimenpiteet kohdistetaan tällöin varsinkin nuorisoon, alkoholin suurkuluttajiin sekä laittomien päihteiden käyttöön.”

Omien havaintojeni mukaan kaikki hallinnonalat oikeastaan toimivat kauniista puheista huolimatta juuri päinvastaiseen suuntaan. Tämä eduskunta on viime aikoina vapauttanut lainsäädäntöä siten, että yhä nuoremmat juopottelevat. Tässä talossa on tehty päätöksiä, joilla alkoholin mainontaa ja myyntiä on vapautettu, ja tällaiset toimet vain lisäävät kulutusta, eivät vähennä. Ne lisäävät siis myös haittoja eivätkä vähennä.

Tuorein esimerkki on julkisella paikalla tapahtuva alkoholin nauttiminen, jonka eduskunta vapautti alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Kun edellisessä alkoholilaissa, sen 99 §:ssä, oli viisi kohtainen luettelo, jossa nämä nauttimiskiellot lueteltiin, uudessa alkoholilakiesityksessä olikin vain neljä kohtaa. Pois oli jätetty se kohta, jonka mukaan alkoholin nauttiminen oli kielletty kadulla, torilla, tiellä, puistossa tai muulla yleisellä paikalla. Ei ole ihme, jos lehtien pilapiirtäjät ovat viime aikoina kuvanneet tilanteita, joissa alkoholia saa nauttia puiston penkillä vapaasti mutta tupakanpolttaja piileskelee poliisia puun takana.

Muutos pääsi tapahtumaan vahingossa ja varmaankin siitä syystä, että uudesta alkoholilaista ei eduskunnalle toimitettukaan rinnakkaislakitekstiä, koska koko laki oli kirjoitettu uudestaan. Tilanne tietysti voisi olla se, mikä se nyt on, vaikka tämä olisi tiedettykin. Ero olisi vain siinä, että eduskunta olisi äänestyksen jälkeen tuon rajoituksen poistanut, kun se nyt poistettiin kenenkään sitä täällä erityisemmin huomaamatta.

Olen toimittanut ministeri Pekkariselle materiaalia hänen pyynnöstään tästä asiasta, ja parhaillaan ministeriössä selvitetään, voitaisiinko tälle asialle vielä tehdä jotakin. Poliisi laajasti ottaen, ehkä ed. Aittoniemeä lukuun ottamatta, ei ole tyytyväinen tähän muotoon, mihin eduskunta tämän lain säati.

Alkoholipoliittikassa on myös talouspoliittinen ulottuvuus. Edellisen päihdekertomuksen yhteydessä eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta arvioi, että alkoholi aiheuttaa Suomen kansantaloudessa noin 14 miljardin markan laskun vuosittain. Jos tästä vähennetään se raha, mitä valtio saa alkoholin myynnistä, laskuksi jää sittenkin enemmän kuin 5 miljardia markkaa. Kun nyt eduskuntavaalien alla heitellään erilaisia säästölistoja, niin tässä olisi yksi. Ehdotan,

että tämäkin menokohta otettaisiin säästökohteeksi, vähennettäisiin alkoholin myyntiä kaikilla käytettävissä olevilla keinoilla, ja silloin johonkin muuhun, johonkin tärkeään ja oikeaan säästyisi rahaa.

Kustannuksiaahan saadaan pienemmiksi vain vähentämällä alkoholin kulutusta. Hintapolitiikka on tietysti ristiriitaista. Hinnankorotus toisaalta vähentää kulutusta, niin kuin on usein täällä todettu, mutta kun monet käyttäjät joka tapauksessa ostavat kallistakin alkoholia, hinnankorotus saattaa heijastua esimerkiksi muiden perheenjäsenten elämään kielteisellä tavalla. Sen takia kasvatusta ja valistus ovat tärkeässä asemassa. Ehkä ne lopulta jäävätkin ainoiksi ristiriidattomiksi keinoiksi alkoholin kulutuksen vähentämisessä. Kasvatuksella olisi luotava yhä enemmän alkoholivapaata, myönteistä ilmapiiriä. Tässä ovat tietysti avainasemassa lasten ja nuorten vanhemmat, opettajat ja muut esikuvat, joiden mielipiteitä nuoret kuuntelevat ja kunnioittavat. Me kansanedustajatkin olisimme voineet valtion korkeimpina päättäjinä tehdä tässä enemmän, kuin olemme viime vuosina tehneet.

Herra puhemies! Eräs ongelma on päihdepolitiikan työnjako, jota kertomuksessa myös esitellään. Siinähan on se kummallisuus, että Oy Alko Ab:llä on niin moninainen rooli alkoholiasioissa. Se valmistaa ja myy alkoholia. Se tutkii alkoholin käytön haittoja ja pyrkii estämään niitä. Ei tämä asetelma tunnu oikealta eikä uskottavalta. Tätä tilannetta maallikon ja ulkopuolisen kannalta kuvaavat ne tutkimustulokset, joita monesti hämmentyneenä voi lehdistä lukea, tulokset, joissa alkoholismien syyt todetaan perinnöllisiksi tai kasvatuksesta johtuviksi, mutta harvoin tästä aineesta ja sen nauttimisesta johtuviksi. Alko pyrkii antamaan hyvin myönteisen kuvan siitä ihmisen elimistölle myrkyllisestä ja vaarallisesta aineesta, jota se myy.

Kun Alkon raittiusvalistaja oli pitänyt luennon eräässä koulussa, nuorilta kysyttiin, mitä he muistavat tuosta luennosta. Vastaus oli: ”Pari ryppyä päivässä pitää ihmisen terveenä.” Tästä tilanteesta johtuen tulisi lisätä sosiaali- ja terveysministeriön osuutta alkoholista aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen ja erityisesti nuorison keskuudessa esiintyvien haittojen ehkäisemiseksi. Vastuun päihdepolitiikasta pitää selkeästi olla eduskunnalla ja hallituksella, ei Alkolla.

Herra puhemies! Näillä perusteilla ehdotan eduskunnan hyväksyttäväksi kaksi perustelulausumaa:

1) "Eduskunta toteaa, että vastuu päihdepolitiikan toteuttamisesta kuuluu eduskunnalle ja hallitukselle. Siksi eduskunta edellyttää, että hallitus lisää sosiaali- ja terveystieteiden osuutta Oy Alko Ab:n rinnalla päihteiden käytöstä aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten haittojen vähentämisessä ja kohdistaa toimenpiteet erityisesti nuorison päihteiden käytön ehkäisemiseen."

2) "Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa uuden alkoholilain vaikutuksia yleisen järjestyksen ylläpidon kannalta ja tarvittaessa ryhtyy toimenpiteisiin säännösten muuttamiseksi niin, että alkoholijuomien nauttiminen on kielletty julkisella paikalla."

Ed. R ä t y (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alaranta puheenvuorossaan on varmasti eduskunnan puhtain ja järkevin puhuja siinä, saako käyttää alkoholia vai ei ja miten alkoholia tulisi käyttää, että elämä olisi mahdollisimman puhdasta, koska hän ei ole koskaan humaltumisen ihanuutta itse kokenut, kuten hän totesi.

Olen kuitenkin sitä mieltä, että ongelmat ovat hyvin paljon syvemmällä. On aina mieltävä sitä vanhaa klassista kysymystä, miksi jeppe juo, miksi me käytämme alkoholia, miksi me juomme humaltuaksemme, miksi kansakunnat käyttävät alkoholia ja miksi käytämme erilaisia päihteitä saavuttaaksemme toisenlaisia psyykkisiä sekä fyysisiä tunnetiloja. Humaltumisen ihannuus on ehkä se kaikkein keskeisin ongelma ja sitä kautta persoonallisuuden vapautuminen, joka alkoholin käyttöön liittyy, lisää alkoholin käyttöä ja velvoittaa käyttämään alkoholia. Ongelmaksi tietysti pitemmällä aikavälillä muodostuu se, että alkoholista tullaan riippuvaiseksi ja alkavat niin sanotusti ongelmat kasautua.

Olen kuitenkin sitä mieltä, että suomalaisten alkoholinkäytön moraaliin ja ajattelutapaan täytyisi saada paljon väljempi, paljon inhimillisempi ja ihmisläheisempi tapa niin, että alkoholin ei välttämättä tarvitse olla mikään synnin ja pahuuden lähtökohta, vaan päinvastoin alkoholin käyttömuodot ovat mahdollisimman normaaleja, kuten ruoan ja juhlien yhteydessä, ja ennen kaikkea niin, että sitä kautta myös saadaan erittäin paljon positiivisia kokemuksia.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoroa ehkä vähän liian myöhässä, mutta ennen ed. Rädyn puheenvuoron loppumista. Haluaisin, jos

puhemies sallii, kohdistaa vastauspuheeni tässä tapauksessa ed. Alarannalle, jonka puhe oli erinomainen, totta kai.

Totean myös sekä ed. Alarannalle että ed. Rädylle, että suomalaisten juomatottumukset käsitykseni mukaan ovat paljolti johtuvia mm. siitä, että viina on ollut kymmeniä vuosia hyvin tarkoin varjeltu herkku, jota ei ole saatu kuin joskus. Esimerkiksi kun maaseudulta käytiin kerran kaksi vuodessa kaupungissa, kaupungista viinaa ostettiin niin paljon, kuin sitä sai. Sen jälkeen otettiin sellainen kanni, minkä siitä viinasta ikänä sai.

Raju ryypääminen johtuu siis siitä, että suhteemme alkoholiin on ollut varsin ahdistunutta ja ahdasta, koska alkoholi on ollut niin tarkoin varjeltua, että sitä ei ole helposti saanut. Aikanaan on ollut viinakortit, kytättiin ja katsottiin silmiin, onko eilen otettu ja minkä vuoksi eilen on haettu pullo ja annetaanko enää tänään.

Minä lähdän siitä, että kun suhde alkoholiin alkoholilain ja käytännön vapautumisen kautta muodostuu normaalksi eikä alkoholi ole enää mikään mörkö vaan sitä on saatavissa niin kuin kaikkia muitakin elävän elämän tarpeita sille, joka sitä haluaa ottaa, se vaikuttaa positiivisesti ja saattaa ehkä muuttaa suuntausta rajusta ryypäämisestä sellaiseen seurustelujuomiseen, mitä on muuallakin maailmassa, juuri siitä syystä, että se on tuossa ja nyt, saattaa olla maitokaupan hyllylläkin, eikä jossakin kaltereiden takana niin kuin se on vuosikymmenet ollut. Olen asiasta kyllä vähän tätä mieltä.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Rädyn puheenvuoron johdosta haluan vain tehdä sen korjauksen, että minä en puhunut humaltumisen ihannuudesta.

Ed. Aittoniemelle sanon vain, että me olemme niin paljon vuosien varrella hänen kanssaan käyneet tästä aiheesta kahdenkeskisiä keskusteluja, että ehkä me jatkamme niitä tämänkin jälkeen kahden kesken.

Ed. L a i n e : Herra puhemies! En mitenkään ehtinyt valmistautua puheenvuoron käyttöön. Tulin kuitenkin puhujakorokkeelta puhumaan, koska kaksiminuuttinen saattaisi olla liian lyhyt, en osaisi ehkä siinä ajassa sanoa sitä, minkä nyt aion sanoa.

Alkoholin käytön syitä on todella monia. Täällä jo viitattiin keskustelun aikaisemmassa vaiheessa siihen. Väitän, että myös yhteiskunnalliset epäkohdat, kriisit ja esimerkiksi tämänhet-

kinen lamatila maassa voivat monen osalta aiheuttaa tilanteen, että halutaan ikään kuin pakoon tilanteesta, joka vallitsee. Todellisuudessa kuitenkin edessä on ehkä vielä suurempia vaikeuksia, suurempi taloudellinen katastrofi, ehkä terveydellisiä ongelmia, ehkä perheongelmia jne.

Vaikka siis myönnän, että tämän tyypisiä syitä alkoholin käyttöön on, niin on myös teko-syitä. Niitä jokainen saattaa lähiympäristöstään tietää ja tuntea. En niitä ala tässä kertoa, mutta hyvin usein voidaan viitata siihen, että kaveri tarjosi tai vaimo on kiukutellut ja jotain tällaisia. Väitän siis, että nämä ovat tekosyitä. Sitten on eräs syy, johon tavallaan ed. Rättyö viittasi: seurustelun muoto, tapakulttuuri, käsitys siitä, että tämä on ihmisten keskustelun, seurustelun, viihtymisen kannalta tärkeää. En yhdy tähän käsitykseen, mutta totean vain, että tällä perusteella monet käyttävät alkoholia enemmän tai vähemmän.

Eikä käy kieltäminen, että myös alkoholilainsäädännön sisältö vaikuttaa siihen, missä määrin alkoholijuomia käytetään. Nyt pääsen juuri asiaan, johon ed. Alaranta kiinnitti huomiota: alkoholilain käsittelyyn viimeksi tässä eduskunnassa. Lain sisältöhän määräytyi lukuisten äänestysten — sanoisin vielä: sekavahkojen äänestysten — jälkeen.

Minullakin on aivan viime päiviin saakka ollut sellainen käsitys, että kun nauttimiskieltoa koskevassa pykälässä ei enää entiseen tapaan esiinny mainintaa siitä, että julkisella paikalla ei saisi alkoholijuomia nauttia, tämä ”työtapaturma”, kuten ed. Alaranta sanoi, on tapahtunut kaikilta osin vahingossa. Tänäpä, kun eduskunnan piirissä toimiva elämäntaparyhmä oli kool-la, siellä otin tämän asian esille ja siellä kävi ilmi erään eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsenen puheenvuorosta, että kyllä tämä asia on ollut keskustelun kohteena sosiaali- ja terveysvaliokunnassa silloin, kun alkoholilainsäädäntöä on käsitelty. Mutta täysistunnossa siitä ei todella keskusteltu, eikä se näy sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnöstä miltään osin, joten ainakin useimmat niistä kansanedustajista, joita tämä kiinnostaa, ovat julkisuudessa, sanomalehdissä, olleiden tietojen pohjalta nyt voineet tämän tosiasian havaita.

On tietysti ikävä tämä tunnustaa, koska itsekin olen pyrkinyt hyvin tarkkaan lukemaan kaiken, mitä eduskuntaan hallituksen tai muulta taholta on toimitettu. On myönnettävä, että tämä hallituksen esityksen n:o 119 sivulla 43 oleva maininta on mennyt ohi. Täällä nimittäin sa-

notaan näin selkeästi: ”Lakiehdotus ei sisällä yleistä kieltoa alkoholijuomien nauttimisesta julkisella paikalla. Yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi voi kuitenkin olla tarpeen määrätä tällainen kielto esimerkiksi erilaisiin yleisötilaisuuksiin. Tämän kiellon voisi 2 momentin nojalla määrätä poliisi. Kunnan alueella voi myös edelleen määrätä nauttimiskiellosta julkisella paikalla kunnallislain (953/76) nojalla annetuissa järjestys-säännöissä.”

Viimeksi mainitsemani seikka antoi elämäntaparyhmälle aiheen tänään päättää siitä, että ryhmä kääntyy Suomen Kuntaliiton puoleen, jotta liitto pyrkisi omalta osaltaan edesauttamaan jär-jestyssääntöjen avulla tämän epäkohdan korjaamisesta. Joka tapauksessa se ehdotus, jonka ed. Alaranta perustelulausuman muodossa eduskunnalle esitti, on ainakin yksi mahdollisuus, jos hallitus, niin kuin toivon, ottaa sen huomioon, mutta se kyllä edellyttäisi, että eduskunta hyväksyisi ed. Alarannan tekemän ehdotuksen.

Herra puhemies! Minä kannatan ed. Alarannan molempia perustelulausumaehdotuksia, jotka hän äsken teki.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Voi yhtyä melkein täydellisesti kaikkiin ed. Laineen esille ottamiin asioihin. Erikoisesti haluan kiinnittää huomiota siihen, että kuntien ja myös valtion taloudellinen tilanne on erittäin hankala. Tästä johtuen huomautusaineiden käyttäjät ovat todella ahdingossa. Tämä merkitsee myös sitä, mitä ed. Laine ei puheenvuorossaan ottanut huomioon, että hoitoajat lyhentyvät ja näin ollen ne, jotka ovat joutuneet huumeiden valtaan, eivät selviä kahden tai kolmen viikon hoitosarjalla. Toivoisinkin, että myös tähän asiaan voitaisiin kiinnittää huomiota hallituksen toimesta.

Ed. K a u p p i n e n : Arvoisa puhemies! Olemme käsittelemässä valtioneuvoston kertomusta eduskunnalle päihdeolojen kehityksestä vuodelta 1993. Minusta asia on äärettömän tärkeä ja ajankohtainen, niin kuin keskustelusta on käynytkin jo ilmi.

Kertomuksen mukaan nuorten päihteiden käytön ehkäisyn tehostaminen vuonna 1993 on ollut varsin monimuotoista, joskin uudenlaista viritystä valiokunta vähän kaipaa ja minä ehkä vielä erilaisempaa kuin valiokunta yleisesti ottaen. Valtakunnallisesti on pidetty kyseisenä vuonna koulutustilaisuuksia, jotka ovat saaneet erittäin hyvän vastaanoton. Näiden tavoitteena

oli virittää uudenlaista keskustelua nuorten päih-teiden käytöstä ja sen syistä.

Syiden kartoittamiseen on erityisen tärkeää, koska ainainen ongelmahan on, miksi jeppe juo tai miksi jeppe käyttää huumeita, eli se ongelma, minkä ed. Rätty otti esiin, miksi halutaan humaltua tai huumautua. Ongelman ydin on siinä, ja niin kauan kuin sitä ydintä ei pystytä tunnistamaan ja purkamaan ulos, niin kauan tämä ongelma tulee olemaan yhteiskunnassamme.

Millään tarkoilla säännöksillä ei näitä asioita koskaan pystytä estämään. Ainoastaan yksilövastuuta, kansalaisvastuuta ja yhteisövastuuta lisäämällä voidaan näitä asioita hoitaa paremmalle tolalle ja tukemalla sekä yksittäisten henkilöitten että eri organisaatioiden toimintaa, niin että yksilön omanarvontunto lisääntyy ja sitä myöten myös mahdollisuus terveesti kieltäytyä sellaisista tarjouksista, mitkä eivät hänen arvoa-ailmaansa kuulu. Näin ollen eri kasvattajatahot ovat tässä erityisasemassa.

Vuoden 1993 aikana valtakunnallisesti on näillä koulutustilaisuuksilla pyritty siihen, että nuorten kohtaaminen esimerkiksi olisi mahdollisimman luontevaa ja tiedettäisiin mahdollisimman monessa portaassa, mitkä ovat huumeiden käytön riskit, mikä on nuorten huumeidenkäyttötilanne ja mitkä ovat riskikäyttäytymisen merkkejä eli ensimmäisiä oireita siitä, että tällainen riski on olemassa. Eli kyse on siitä, että pyritään ehkäisemään käytön aloittamista, niin että henkilöllä on ihmissuhdetaidot ja tunneilmaisu kunnossa eikä hänen tarvitse sotkeentua huumeisiin ja huumaaviin aineisiin.

Meidän on aivan tolkutonta täällä vaatia, että ihmisten pitäisi olla täysraittia suhteessa alko-holiin. Se on absurdi vaatimus, mutta huumeitten suhteen meidän täytyy kyllä vaatia ehdotonta raittiutta. Ed. Alaranta ei enää ole paikalla, mutta muistelen lukeneeni Isosta kirjasta, että nauttia saa, mutta humaltua eli päihtyä ei. Siinä on tietysti vissi ero. Mutta huumeiden käytössä on niin paljon erilaisia riskejä, että niiden suhteen minä olen ehdottoman jyrkkä. Tätä tietoa on siis aktiivisesti yritetty sosiaali- ja terveysministeriön toimesta levittää valtakuntaan, mutta yksi osalualue sieltä on täysin puuttunut.

Arvoisa puhemies! Mielestäni siellä ei ole kiinnitetty huomiota riittävästi siihen, että kaikkien suomalaisten tietämystä huumeista, nimenomaan niiden haitoista, varhaiskäytön tunnusmerkeistä ja riskikäyttäytymisen merkeistä tulee lisätä. Tämä tietysti on kaksipiippuinen asia. Jotkut sanovat, että tilanne johtaa siihen, että yhä

enemmän tulee kokeiluja. Mutta minusta jos avoimesti tiedotetaan ja tiedotetaan myös se, että jo yhdestä ainoasta huumeikäytöstä voi tulla pysyvä mielisairaus, niin luulen, että se herättää aika monia ihmisiä. Toisaalta kun tiedetään, että ystävät ja tuttavat tietävät huumeiden käytön varhaismerkeistä, se varmasti vähentää haluja käyttää huumeita, koska on riski kiinnijoutumisesta paljon suurempi kuin nyt. Jos salaillaan oireita ja ensikäyttämisen varhaismerkkejä, se on tavallaan silmien ummistamista alkuvaiheen tosiasioilta. Näin ollen minusta pitäisi ehdottomasti tätä valistusta huomattavasti lisätä. Eli ehkäisevä huumeiden vastainen työ koskettaa meitä jokaista. Meidän kaikkien suomalaisten tulee olla avoimia sille asialle ja osata tunnistaa ne riskit läheisissämme ja kenties itsessämme, milloin tällaiseen kierteeseen ollaan joutumassa.

Valiokunta keskittyi mietintöä laatiessaan erityisesti huumeikysymykseen, koska se näyttää olevan pahenemassa Suomessa ja käyttäjäkunta nuorentumassa. Tästä syystä on erityisen perusteltua, että ehkäisevää työtä ja valistusta on tehostettava varsinkin lasten ja nuorison piirissä, ja sanoisin, että lasten piirissä jo ala-asteikässä eikä vasta yläasteella ja ala-asteen ihan ensivuosisista alkaen. Tämän puhun tavallaan äitinäkin, koska meidän kuopuksemme on kolmannella luokalla peruskoulussa. Minä ainakin pidän hyvin tärkeänä, että hän tietää, mistä voi tunnistaa ja mistä vanhemmatkin voivat jo epäillä, että lapsi tai nuori käyttää huumeita tai on joutumassa niiden pauloihin. Ottaen huomioon kaikki tripikäytöt jne. pitää aina pitää mielessä, että meidän lapsemme voivat olla tahtomattaan uhattuina tällaisissa asioissa.

Koulut ovat erityisen tärkeässä asemassa ns. ennakkosensuurissa eli sen tarkkailussa, mitä tapahtuu. Jos kodeissa on vaikeuksia, kodit eivät ole henkisesti kykeneväisiä valvomaan nuortensa ja lastensa elämänolosuhteita riittävästi. Toisaalta epäily siitä, että oma lapsi käyttää huumeita, on niin raskas, että siltä haluaa mielellään ummistaa silmänsä. Minusta meidän pitäisi tukea myös koteja ja perheitä niin, että ne uskaltaisivat varhaisessa vaiheessa tämän kalvavan epäilyksensä tuoda julki, jos epäilevät, että oma lapsi käyttää huumeita, koska kierre on alkuvaiheessa kaikkein helpoimmin katkaistavissa.

Pitää katsoa asiaa niin sanotusti vahvempien kannalta, eli vahvempi on silloin heikomman turva. Vastuu on mielestäni aikuisten ja sosiaalisesti toimivien yksilöiden nuoristamme ja heikko-osaisimmistamme. On erittäin tärkeää, että kai-

killa yhteiskunnan sektoreilla ketään unohtamatta tämä yhteistyö toimii ja ehkäisevä huumeiden vastustamistyö tulee kaikkien yhteiseksi taivoitteeksi.

Koulu on varsin tärkeässä osassa, suorastaan avainkasvattajan asemassa. Nyt koulujen toimintatapojen uudistamisen myötä on tilaa myös tämän asian uudistamiselle opetuksen ja viestinnän perillemenon uudistamiseksi. Mutta on tietysti hyvin pitkälle koulu- ja opettajakohdaisia eroja siinä, mitä kouluissa opetetaan. Minusta olisi erittäin vastuullista nimenomaan oikea ja oikea-aikainen tiedottaminen. Kouluissa pitäisi ennakkoluulottomasti uskaltaa käyttää myös ulkopuolisia asiantuntijoita valistustyössä, koska se tuo myös vaihtelua päivittäiseen rutiiniin, että nähdään uudenlaisia kasvoja opetustehtävissä kertomassa erilaisista asioista ja erilaisesta näkökulmasta kuin kenties omat opettajat ovat asioita kertoneet.

Huumeiden ennalta ehkäisevä vastustamistyö tavallaan on myös hyvin tärkeää eri oppiaineiden yhteydessä. Se ei ole varsinaisesti erillinen oppiaine vaan eräänlaista kansalaistaidon oppimista, jota opitaan kaikessa koulun miljöössä tapahtuvassa toiminnassa. Myös koulun fyysisten olosuhteiden järjestely on tärkeä tekijä huumeiden ennalta ehkäisevässä vastustamistyössä.

Arvoisa puhemies! Jotta suomalaiset pystyisivät ja yleensä yksilö pystyisi vastustamaan huumeiden ja päihteiden käyttöä, häneltä vaaditaan sosiaalisia taitoja ja kykyä niin, että hän voi itse-tuntonsa säilyttäen kieltäytyä huumeiden ja päihteiden käytöstä. Mutta jos elämässä ei ole sisältöä, omaa aktiviteettia, omaa sisältöä, silloin tällainen elämän tyhjyys johtaa siihen, että herkästi tulee kokeiltua käyttöä. Erittäin tärkeää on se, että nuoren oma aktiivisuus ja elämän hallinnan taito ovat hyvät, ettei toimeettomuuden aiheuttamaan tyhjiöön tarvitse etsiä täyhteitä.

Valiokunta keskusteli myös psyyken lääkkeiden osuudesta ja lääkkeiden liikakäytöstä tässä yhteydessä. Valiokunnan mietinnössä mm. mainitaan, että psyyken lääkkeitä annetaan tarpeettoman kevein perustein. Minä pikkuisen kritisoin tätä. Ehkä kyse ei ole siitä, vaan kyse on siitä, että meillä ei ole valmiuksia kohdata psyykeongelmaisia nimenomaan ihminen ihmiselle -tasolla, vaan se valmius korvataan lääkkeillä. Kyse ei ole silloin tarpeettomista lääkkeistä vaan hoitomenetelmistä ja kyvyttömyydestä uudistaa nimenomaan mielenterveysongelmien hoitoa.

Valiokunta on kannanotossaan sanonut, että myös mielenterveystyön siirtyminen yhä avo-

hoitopainotteisemmaksi lisää vapaasti liikkuvien psyyken lääkkeiden määrää. Tämä tietysti pitää paikkansa, mutta se ei välttämättä yksi yhteen johda lääkkeiden väärinkäytön lisääntymiseen, vaan tässäkin pitäisi olla vastuullisuutta ja valistusta, niin että tätä ei pääse tapahtumaan. Lääkeriippuvuus ja helppo lääkkeiden saanti on valiokunnassa myös tuottanut keskustelua. Nämä ovat tietysti sellaisia asioita, joihin jokainen lääkäri joutuu aina määrätessään potilaille lääkkeitä, ottamaan kantaa omassa sisimmässään ja miettimään, kumpi tässä on parempi tie.

Arvoisa puhemies! Pidän erittäin tärkeänä sitä tiedotusvälineiden osuutta, mikä meillä Suomenmaassa näiden asioiden suhteen voisi olla. Tiedotusvälineet ovat ainakin kuvallisen viestinnän osalta siinä asemassa, että yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Eli nimenomaan liikkuvia kuvia esittävät laitteistot eli televisiot ja videot ovat äärettömän tärkeitä, koska siellä voidaan riittävän monesti toistamalla jotakin asiaa vaikuttaa ihmisen alitajuntaan niin, että hän sen jälkeen rupeaa itse tiedostamatta valitsemaan sen suuntaista käyttäytymistä, että hän vastustaa huumeita. Kun hän ei voi hyväksyä huumeitten käyttöä alitajuisella tasolla, se nostaa huumeitten käytön aloittamiskynnystä. Tiedotusvälineitten rooli on tässä erittäin tärkeä. Se on mielestäni meidän julkisten tiedotusvälineittemme osuus ja on vaadittava oikeastaan niiltä tällaista valistustyötä, joka kohdistuu kaikkeen kansaan.

Täällä on puhuttu myös hoitomuodoista ja niitten lyhykäisyydestä. Sanoisin, että perusongelma oikeastaan on, ei niinkään se, ovatko meidän hoitomenetelmämme huumeitten käytön katkaisemiseksi lyhyitä vai pitkiä, vaan kyse on siitä, hoidetaanko yksilöä nimenomaan kokonaisvaltaisesti. Jos häntä vain hoidetaan lääkkeistä eroon eikä mietitä, miksi jeppe juo. Jos sitä tyhjyyttä, joka hänen elämänsä on tullut ja jonka korvikkeeksi ja täyttämiseksi hän on huumeita käyttänyt, ei täytetä millään, on aivan varmaa, että riippuvuusongelma ei ole muutaman kuu-kaudenkaan hoidolla hoidettu. Minusta tarvitaan erityisesti kokonaisvaltaista hoitamista niin, että yksilö voi ottaa sen jälkeen itsestensä täyden vastuun. Mutta tämä pitkä ja raskas hoitoprosessi edellyttää yksilön omaa henkistä sitoutumista. Eli joka ainut tällainen hoitajakso pitäisi, olkoon se sitten toteutettu avohoidossa tai laitoshoidossa, tehdä yhteistyössä asiakkaan kanssa niin, että hän itse siihen henkisesti myös sitoutuu.

Minulla on itselläni työstä kokemus sellaisesta tilanteesta, jossa henkilö oli yli 20 vuoden ras-kaan huumekäyttökierteen jälkeen todella motivoitunut pääsemään irti tästä lääkekierteestä ja huumekierteestä. Hänellä oli ollut monta laitoshuomioon sitä, että kun hän lopettaa huumeiden käytön, niin mitäs hän sitten tekee. Hänellä ei ole ammattia, ei hänellä ole mitään, ja aikaisemmin hän on joutunut kokopäivätoimisesti työskentelemään saadakseen kokoon rahaa, jotta hän sai huumeita. Jos tätä tyhjiötä ei täytetä, on aivan varma, että hukkaan heitettyä rahaa on niin laitoshoito kuin avohoitokin. Hoitojärjestelmien täytyy mukautua ja katsoa asiaa yksilön lähtökohdasta eikä siitä, mitä laitos- ja hoitojärjestelmä pystyy tuottamaan.

Mutta tällainen avohoidossa tapahtunut hidas vieroittaminen raskaista huumeista on johtanut toiseen käytäntöön. Kun elämäni ensimmäiset huumausereseptit tämän hoidon toteuttamiseksi tilasin ja hoito oli huumeista vieroituksen osalta jo loppusuoralla, niin potilaitten Oikeus-turvakeskuksesta tuli selvityspyyntö, miksi näin on tehty. Mutta minä viivyin vastauksen antamista niin pitkään, että itseänikin vahvasti psyykkisesti sitovan hoitoprosessin voin viedä huumeitten katkaisun osalta loppuun. Näin olen vastasin tarkoituksella myöhästyneenä sinne niin, että hoitosuhde potilaaseen ei olisi vaaran- tunut sen takia, että itse olin mahdollisesti epäily- tynä väärästä hoitomenetelmästä.

Tällainen selvitysasiakirja on paraikaa menossa prosesseissa niin, että voinen tässä ihan julkisesti tunnustaa, että tällaista syntii olen tehnyt. Mutta kyseinen henkilö on minun nähdäkse- ni tyytyväinen olotilaansa, ja hän on päässyt huumekierteestään eroon, ja hänellä on menossa ammatillinen ja muu kuntoutus tällä hetkellä. Tosin hänellä on muutamia aikaisempia asioita, joista hän joutuu yhteiskunnalliset velvoitteet tässä välillä suorittamaan. Mutta kaikki ne me- netykset, mitä hänellä on ollut, hän on jaksanut avohoidosta käsin kuitenkin suorittaa. Se edel- lyttää myös hoitavalta organisaatiolta ja hoita- valta henkilöstöltä aivan erilaista asennoitumista koko hoitoprosessiin, kuin tähän mennessä on ollut.

Arvoisa puhemies! Kyllä meillä on tärkeää huomioida huumeitten käyttö, siihen liittyvä eh- käisytyö. Mutta myös hoitojärjestelmien kehittä- minen ja toteuttaminen yksilön kannalta ovat avainasemassa. Jos niitä ei voida tehdä ja toteut- taa yksilön itsensä kannalta, niin kyllä se melkein

on kuin kylmille kiville heitetty saunan vesi, se ei kyllä sihahtakaan paljon. Lopputulos on aika lailla vähäpätöinen. Me joudumme miettimään asioita aivan uudesta vinkkelistä. Pelkällä rahal- la ei kaikkea korvata eikä korjata, vaan siihen tarvitaan myös järkeä molemmin päin.

Ed. Hautala merkitään läsnä olevaksi.

Puhetta ryhtyy johtamaan ensimmäinen vara- puhemies Paakkinen.

Ed. R ä t y : Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö päihdekertomuk- sesta on mielestäni liian suppea ja hyvin voimak- kaasti kohdistuu nuoriin, mikä on tietysti ihan oikein. Mutta kyllä huumeiden ja päihteiden vää- rä käyttö on lisääntynyt kaikissa yhteiskuntaker- roksissa, kaikissa sosiaaliluokissa. Se on vain erittäin taitavasti piiloutunut erilaisissa yhteis- kuntakerroksissa, miten huumeita käytetään. Toisin sanoen tämä syyllistää nuoria tarpeetto- masti, mutta toisaalta on ihan hyvä, että tähän on kiinnitetty erityistä huomiota valiokunnassa näin pontevasti, koska nuorisossahan on tulevai- suus.

Mitä tulee näihin tavoitteisiin, minusta on aika lapsellista se, että puhutaan hienoista tavoit- teista, hoitomuodoista jne. jne., mutta täällä ei puhuta sanaakaan resursseista. Kysymys on ni- menomaan siitä, että huumeiden käyttöön ja siitä parantumiseen liittyvien tehtävien osalta pysty- tään palkkaamaan asiantuntijoita, pystytään palkkaamaan huumeepoliiseja, pystytään palk- kaamaan tarpeeksi paljon erilaisia yhteisöjä, jot- ka pystyvät hoitamaan huumeekoukkuun jäänei- tä. Minusta aika naurettavaa on se, että esimer- kiksi kaupungissa, jossa itse asun, poliisi tietää tarkalleen ne talot, missä huumeita käytetään ja kuinka niitä välitetään ja myydään, mutta kun on vain yksi poliisi, jonka tehtäviin asia kuuluu, on täysin mahdoton hoitaa näitä tehtäviä. Toisin sanoen resursseja tarvitaan, että päästäisiin jolle- kin tolalle tässä ongelmassa.

Ed. K a u p p i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Rädylle sanoisin, että valiokunta tietoisesti valit- si tietyn osa-alueen, jotta voimme siihen perehtyä tarkemmin. Katsoimme, että tässä tilanteessa on erityisen tärkeää se, että nuoriin kohdistetaan erityistä huomiota, koska sieltä tulevat ne tulevat käyttäjät. Meidän on helpompaa lähteä siitä

päästä purkamaan tätä ongelmaa ja tunnistaa ongelman ydin ja lähteä myöskin kehittämään toisessa päässä uuden tyyppisiä hoitomuotoja. Jos poliisin valvonta tapahtuu tavallaan post festum eli sen jälkeen, kun ihminen on jo ryhtynyt huumeiden käyttäjäksi, hän on tavallaan jo osittain menetetty ihminen ja yksilö. Tämä on se filosofia, minkä takia valiokunta halusi nimenomaan kohdistaa nuoriin ja lapsiin tämän kokonaisuuden, ei sen takia, että olisimme olleet sokeita ja ummistaneet silmämme muille ongelmille, vaan sen takia, että olisimme voineet sen työpaineen ja ruuhkan keskellä, mitä meillä on ollut, myöskin paneutua tähän asiaan paljon perusteellisemmin kuin muuten olisi ollut mahdollista.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Asian käsittely keskeytetään.

8) Ehdotukset laeiksi korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 231
Lakivaliokunnan mietintö n:o 26

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 26.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Ehdotukset laeiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 287
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 31

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 31.

Keskustelu:

Ed. Rätty: Arvoisa puhemies! Hyvin lyhyesti toteaisin lakiesityksestä, joka sivistysvaliokun-

nalle tuli, eli tekijänoikeuslaista, että se on äärettömän monimutkainen ja erittäin vaikea jopa asiantuntijoille, jotka olivat meillä antamassa tietoja. Se huipentui siihen, että 20 vuotta oikeudessa työkseen näitä asioita hoitanut totesi, että tämä laki on erittäin epäselvä ja vaikea. Siitä huolimatta valiokunta tässä työssä selvisi ehjin nahoin maaliin lukuisin muutoksina. Kuten mietinnöstä voi todeta, lähes jokaiseen pykälään on tehty muutoksia ja saatettu sillä tavalla asia päätökseen.

Yksi asia, johon haluaisin erityisesti kiinnittää huomiota tässä yhteydessä, on se, että vihreät tulevat tekemään 17 §:ään toisessa käsittelyssä muutosesityksen, joka on vastalauseessa esitetys-
sä muodossa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Ehdotus geeniteknikkalaki

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 349
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 55

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 55.

Keskustelu:

Ed. Kauppinen: Arvoisa rouva puhemies! Nyt on käsittelyssä geeniteknikkalaki, ja ajattelin tästä puhua, vaikka olen tänään puheenvuoroja käyttänyt jo ihan riittämiin. Olisi pitänyt älytä lopettaa, mutta asia on minusta erittäin tärkeä ja kauaskantoinen. Valitettavaa vain on, että tämä on niin suuri, tärkeä ja iso asia, että suurin osa meistä ei edes osaa kuvitella, mitä tämä voi sisällänsä pitää.

Hallituksen esityksessähän ehdotetaan säädettäväksi geeniteknikkalaki, jonka tavoitteena on edistää geeniteknikan turvallista käyttöä ja kehittymistä eettisesti hyväksyttävällä tavalla sekä ehkäistä geeniteknikan käytöstä ympäristölle ja ihmisen terveydelle mahdollisesti aiheuttamia haittoja. Siis lyhykäisyydessään näin. Mutta tämä pitää sisällänsä valtavan suuria asioita.

Koska tämä on erittäin monitahoinen asia, geeniteknikan valvonta tulisi perustumaan ilmoitusjärjestelmään ja jälkivalvontaan, jossa

keskeisenä viranomaisena toimisi geenitekniiikan lautakunta. Geenitekniiikan käyttö edellyttää ilmoitusta lautakunnalle, käytön kirjaamista taikka geenitekniiikan lautakunnan hyväksymistä. Tässä hyväksymismenettelyssä on vaiheittainen porrastus. Geenitekniiikalla muutettujen organismien eli eliöiden luovuttaminen markkinoille edellyttää testausta ja geenitekniiikan lautakunnan hyväksymistä. Ehdoton edellytys on se, että niiden on oltava turvallisia ihmisten terveydelle ja ympäristölle. Tässä se varsinainen pihvi onkin: siis oltava turvallisia ihmisten terveydelle ja ympäristölle.

Monikaan meistä ei tule ajatelleeksi, että geenitekniiikalla esimerkiksi tavanomaista vesirokko-virusta voidaan kenties joko vahingossa tai tahallisesti muuttaa niin — tavallaan työtapaturmana osittain — että sen tautia aiheuttava ähräkyys muuttuukin niin paljon, että se aiheuttaakin ilmaan päästyään pisara- tai ilman kautta leviävän tartunnan ja leviääkin yhtäkkiä kulovalkean tavoin vaikka yli maapallon, jos oikein pahasti sattuu käymään. Tämä on se ongelma, minkä takia tämä on äärettömän suuri ja tärkeä asia. Minkä tahansa bakteerin tai viruksen muuttaminen voi aiheuttaa aivan vastaavan ilmiön. Jos tällainen vahinko sattuu, se on varsinainen katastrofi maapallolle.

Toisaalta minä olen vuodesta 65 lähtien sanonutkin, että aina luonto on ylikansoittumisen- ja itse hoitanut ja niin tulee tekemään tulevaisuudessaakin. Tämä on sellainen maailman tosiasia, joka ei varmaan miksiäkään muutu, joten turhaan me yleensä väestön räjähdysmäisestä kasvusta puhumme. Luonto hoitaa ne asiat loppujen lopuksi itse. Tämä saattaa olla yksi sellainen tekijä; ei tarvita tahallaan levitettyjä viruksia eikä muita. Se saattaa olla jokin tällainen yksinkertainen pieni fibaus, joka sattuu jossakin, ja muutama virus karkaa höyrynä ilmaan.

Tältä kannalta katsoen tämä on erittäin tärkeä kysymys. Se asettaa moraaliset ja eettiset velvoitteet erittäin korkealle, koska biologiset riskit, jotka tähän liittyvät, saattavat olla jopa ei pelkästään kansantalouksiin ulottuvia vaan myös kauttaaltaan ihmisiin ja luontoon ulottuvia maailman laajuisia vaikutuksia.

Hallituksen esityksessä todetaan eettisen hyväksyttävyyden liittyvän paitsi yhteiskunnassa vallitseviin arvoasetelmiin ja moraalikäsityksiin — siis huom. yhteiskunnassa vallitseviin arvoasetelmiin ja moraalikäsityksiin, siis vallitseviin eli aika ajoin muuttuviin — myös siihen, että eettinen hyväksyttävyys riippuisi yhteiskunnassa

vallitsevista eettisistä vaatimuksista, eli kun eettiset näkemykset muuttuvat, silloin saattavat myös muuttua tarpeet geenitekniiikan soveltamisessa ja myös helpottua luvat erilaisille sovellutuksille.

Tältä pohjalta ottaen huomioon sen, mitä edellä sanoin, on erittäin perusteltua vaatia lähes ehdottomia eettisiä totuuksia otettavaksi toiminnan pohjaksi asenteiden ja arvostusten lisäksi ja sijasta. Eli tämä asettaa toimijoille ja lautakunnalle poikkeuksellisen suuren vastuun koko yhteiskunnassa, ei vain meillä vaan kautta maapallon.

On myös huomioitava se, että geenitekniiikkalaki ei käsitä ihmisen perintöaineen muuttamista geenitekniiikalla eli siitä on tulossa oma erillinen lainsäädäntönsä. Tämä koskee muuta perintöainesta, jota voidaan muuttaa, eli lähinnä viruksien, bakteereitten, pieneliöitten, eläinten, kasvien perintöainesta, eli voidaan suorittaa kasvien monistamista jne. Asia on hyvin monimuotoinen ja monimuotoisuudessaan valitettavasti myös käyttökelpoinen aseteknologisiin ja soti-laallisiin sovellutuksiin. Tässä kansainvälinen moraalinen vastuu on äärettömän tärkeää. Pitää olla järjestelmä ja järjestelmällä niin hyvä uskotavuus, ettei minkäänlaisilla kultarahoilla eikä millään määrällä kultarahoja voida ostaa sellaista geenitekniiikkaa, joka voi johtaa aseteknologisiin sovellutuksiin sellaisissa maissa, joissa ei tunneta vastuuta näistä asioista.

Esitetyt eettiset näkökohdat tekevät välttämättömäksi, että toimintaa valvovassa ja lupia myöntävässä geenitekniiikan lautakunnassa otetaan huomioon myös etiikan asiantuntemus. Lautakuntaa ei toisaalta kuitenkaan tehokkuus-syistä voida kovin paljon kasvattaa määrältään, mutta on välttämätöntä, että geeniteknisen tutkimuksen ja geenitekniiikan käytön kannalta tärkeimpien hallintoalojen ohella etiikan asiantuntemus on itse päätöksenteossa vahvasti huomioon otettu.

Ongelmana Suomessa tässä asiassa on tietystikin se, että meillä viisimiljoonaisessa kansakunnassa, vaikka on huomattavaa huippuosaamista tällä alueella maapallon laajuisestikin katsottuna, kuitenkin näitä huippuosaajia on harvalukuisesti. Silloin se tuottaa määrätynlaisia ongelmia nimenomaan siinä, ketkä ovat jäävejä mihinkin tehtäviin, ja se asettaa myös erittäin suuret vaatimukset jääviyskysymyksissä virkamiehille ja niille, jotka toimivat virkamiesvastuussa lautakunnassa. Se on sellainen seikka, joka pitäisi pystyä aukottomasti valvomaan, niin että ei tule sellaisia

epäselviä jääviyskysymyksiä, joita viime aikoina on julkisuudessa muitten asioiden yhteydessä ollut. Tämä asettaa meille lainsäätäjinä ja myös käytännössä lain hengen toteuttajina ja valvojina äärettömän suuret moraaliset ja eettiset velvoitteet, sanoisin, että poikkeuksellisen suuret siinä, mitä yleisesti ottaen laitla vaaditaan. Tältä pohjalta ajatellen laki on erittäin merkittävä kokonaisuus, joka on tietysti aikaan nähden äärettömän tarpeellinen. Tämä on erittäin merkityksellinen, ja sen takia haiusin käyttää puheenvuoron.

Ed. H a u t a l a : Arvoisa puhemies! Geeniteknikkalaki on valitettavasti kovasti myöhässä Suomessa. Tällä laillahan sovitaan Suomen lainsäädäntöön kaksi Euroopan unionin direktiiviä. Ne kuuluivat jo Eta-sopimukseen, ja se sentään ehti olla voimassa vuoden, ja nyt Suomi on jo Euroopan unionin jäsen. Nämä direktiivit koskevat geenimanipuloitujen organismien käyttöä suljetussa tilassa ja näiden levittämistä ympäristöön.

Lakia hidasti myös se, että ympäristöministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kesken käytiin kovaa kädenvääntöä siitä, kumpi oikein saa esitellä lain. Kummallakin on ollut sen valmistelussa ja on myös sen toteuttamisessa oma roolinsa.

Kaiken aikaa Suomessa on harjoitettu hyvin pitkälle menevää geenitekniistä tutkimustoimintaa, jolle on jo teollisia sovellutuksia, ajan oloon jopa patenteja. Parhaana esimerkkinä on Kuopion yliopiston piirissä tapahtuva tutkimustoiminta, joka on tuottanut maailmalle transgeenisen eli geenisiirrolla tuotetun vasikan nimeltä Huomen. Sehän tuottaa maidossaan arvokasta lääkeainetta, jonka hyöty ihmiselle on kiistaton, mutta samalla tähän liittyy erittäin suuria eettisiä ongelmia. Kuinka esimerkiksi voimme vastata siitä, että eläimille ei aiheudu kärsimystä? Kuinka voimme vastata siitä, että tutkijat ja teollisen toiminnan harjoittajat pystyvät ottamaan vastuun tulevaisuuteen asti toiminnastaan?

Ei tunnu aina siltä, että vasen käsi tietäisi, mitä oikea käsi tekee, eduskunnassakaan. Samaan aikaan, kun sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellyt geenitekniikkalakia, suuren valiokunnan käsittelyssä on ollut Euroopan unionin kolmas merkittävä geenitekniikkaa koskeva direktiivi, jota ollaan juuri lopullisesti hyväksymässä, ja se koskee geenitekniisten keksintöjen patentointia. Ympäristövaliokunta suhtautui erittäin kielteisesti tähän direktiiviin ja totesi, että Suomen edustajien ei tulisi myötävaikuttaa sen hyväksy-

miseen. Mitä olen kuullut valiokuntakäsittelystä talousvaliokunnassa, sielläkin on esitetty voimakasta kritiikkiä sitä kohtaan, että geenitekniisiä keksintöjä voitaisiin patentoida.

Tähän sisältyykin hyvin voimakkaita eettisiä ongelmia mutta myös aivan patenttioikeudellisia. Geenitekniiset keksinnöt eivät välttämättä ole klassisessa merkityksessä keksintöjä vaan pikemminkin löydöksiä. Kuka voi väittää keksineensä jonkin geenin? Kun aikansa on käyty eettistä keskustelua oikeudesta patentoida geenitekniisiä keksintöjä, voidaan todeta, että itse asiassa koko asian parhaat vastaväitteet ehkä sittenkin löytyvät patenttijuridiikan omista perusteista. Mutta kuten sanottu, näitä lakeja ja direktiivejä on eduskunnassakin käsitelty täysin toisistaan tietämättä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on saanut aikaan joitakin merkittäviä muutoksia geenitekniikkalakiin. Mielestäni on paikallaan, että se korostaa eettistä asiantuntemusta geenitekniikan lautakunnassa, joka valvoo asiaa ja myöntää lupia tähän toimintaan. Toiseksi valiokuntahan on edellyttänyt, että asetuksella säädetään biotekniikan neuvottelukunnasta, joka puolestaan voi käsitellä juuri mainittuja eettisiä ongelmia.

Aika moni edustaja olisi valiokunnassa halunnut vielä tiukentaa lakia eläimille aiheutettujen kärsimysten osalta. Eduskunnan tulisi suhtautua erittäin vakavasti näihin muutosesityksiin, vaikka ne eivät saaneetkaan enemmistöä taakseen valiokunnassa.

Euroopan unionissa, jonka säädöksiin tämäkin laki pitkälti liittyy, geenitekniikkaa on valitettavasti tarkasteltu liian paljon kilpailukyvyyn ja talouden näkökulmasta. Erityisesti on korostettu sitä, että Yhdysvalloissa lainsäädäntö on liberaalia ja geenitekniikalla voidaan saada aikaan merkittäviä taloudellisia hyötyjä, mikä siten puolestaan koetaan Euroopan unionissa uhkana ja kilpailukyvyyn menetyksenä. On valitettavaa, että Euroopan unionissa nyt nähtävästi ollaan hyväksymässä direktiiviä, joka myös sallii geenitekniisten keksintöjen patentoinnin, vaikka siihen liittyy edellä mainittuja perustavia ongelmia.

Toinen ongelma, joka Euroopan unionissa on nostamassa päätään, on se, että geenitekniikan yleisdirektiivejä aiotaan mitä todennäköisimmin heikentää. Teollisuus haluaa, että puitelaeista luovutaan ja säädökset geenitekniikan tutkimuksesta ja soveltamisesta kaupalliseen toimintaan siirretään sektorilainsäädäntöön. Toivon, että Suomen edustajat ovat valppaita ja vastustavat

tällaista käytäntöä sen tähden, että se ei ainakaan vahvista eettistä harkintaa.

Euroopan unionissa valmistellaan myös säädöksiä geeniteknisillä menetelmillä valmistettujen elintarvikkeiden hyväksyttävyydestä. Kuka voi taata, että nämä ruuat ovat ihmisille terveellisiä? Kuka voi taata, että geeniteknikalla tuotettujen kasvilajikkeiden vaikutus luonnonvaraisiin ja viljelykasveihin ei olisi haitallinen? Suomalaisiltakin päättäjiltä vaaditaan tällä alalla suurta valppautta. On vahinko, että Suomessa ei ole käyty merkittävää kansalaiskeskustelua geeniteknikasta, mutta toivottavasti geeniteknikan neuvottelukunta, jonka hallitus joutunee tämän lain perusteella nyt perustamaan, toimii jonkinlaisena aloitteentekijänä ja kannustaa siihen mahdollisimman monia kansalaispiirejä.

Ed. K a u p p i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Hautala otti esiin sen, että tämä on aikaansa jäljessä. Sitähän se tietysti on, ja sikäli on hyvä, kun Euroopan unionissakin tästä jotakin on, niin että se antoi vauhtia ja potkua tälle asialle.

Se, että valiokunnassa todella tehtiin muutoksia, johtuu juuri niistä syistä, mitä aiemmin perustelin, ja jätin ne muutokset kuitenkin mainitsematta.

Mutta täällä on mm. oikaisuvaatimus, ja oikaisuvaatimuksessa tarkastajan antamaan kieltoon tai rajoitukseen nähden on säädetty nimenomaan, että on viipymättä tämmöisessä tilanteessa ryhdyttävä toimenpiteisiin toiminnan keskeyttämiseksi.

Myös se, että geeniteknikan lautakunnan määräämät tarkastajat toimivat virkavastuulla ja heihin sovelletaan eräitä viranomaisia koskevia säännöksiä, on varsin merkittävä tekijä, koska silloin tämä antaa varsin tiukat velvoitteet. Meidän vain pitäisi muistaa, että viranomaisiin kohdistuvat määräykset toimisivat eurooppalaisella tasolla eivätkä sillä tasolla, mitä on tähän mennessä pyritty toteuttamaan, eli toimitaan vähän niin kuin asiat näyttäisivät olevan eikä niin

kuin ne ovat. Tämä asettaa erityisiä velvoitteita tietysti virkamieskunnallekin. Nämä ovat sinänsä ihan huomionarvoisia asioita.

Toteaisin lopuksi vain sellaisen seikan, että minulla on ollut kunnia opiskella lääketiedettä Kuopion yliopistossa, joka on maamme huippuluokan geeniasioiden ja geeniteknologian tutkimusyksikkö. Oli viittä vaille, ettei minustakin tällainen tutkijayksilö tullut, mutta ei vain sattunut tulemaan, koska minä kahden viikon harkinnan jälkeen tulin siihen tulokseen, että muutan mieluummin Pieksämäkeen kuin jään Kuopioon.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti huomiseen täysistuntoon:

11) Lakivaliokunnan mietintö n:o 24 (HE 22)

12) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 20 (HE 57)

13) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 21 (HE 39)

14) Hallintovaliokunnan mietintö n:o 22 (HE 341)

Ensimmäinen varapuhemies:
Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään kello 22.

Täysistunto lopetetaan kello 21.49.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio